Aktiivisen ikääntymisen ja sukupolvien välisen solidaarisuuden eurooppalainen teemavuosi 2012

EU:n panos aktiiviseen ikääntymiseen ja sukupolvien väliseen solidaarisuuteen

Rahoitus Euroopan komissio

Euroopan komissio tai kukaan komission nimissä toimiva henkilö ei ole vastuussa tämän julkaisun sisältämien tietojen mahdollisesta käytöstä.

Työllisyys-, sosiaali- ja tasa-arvoasioiden pääosasto
Yksikkö D.3
Käsikirjoitus valmistunut kesäkuussa 2012

© Kannen kuva: Getty Images
Muiden kuin Euroopan unionin tekijänoikeuksin suojattujen valokuvien käytön tai jäljentämisen osalta lupaa on anottava suoraan tekijänoikeuksien omistajilta.

Europe Direct -palvelu auttaa sinua löytämään vastaukset Euroopan unioniin liittyviin kysymyksiisi.

Yhteinen maksuton palvelunumero (*): 00 800 6 7 8 9 10 11

(*) Jotkin matkapuhelinoperaattorit eivät salli pääsyä 00 800 -alkuisiin numeroihin, tai niistä voidaan laskuttaa.

Suuri määrä muuta tietoa Euroopan unionista on käytettävissä internetissä Europa-palvelimen kautta (http://europa.eu).

Luettelointitiedot sekä tiivistelmä ovat teoksen lopussa.

Luxemburg: Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2012

ISBN 978-92-79-25126-9
doi:10.2767/67756

© Euroopan unioni, 2012
Tekstin jäljentäminen on sallittua, kunhan lähde mainitaan.

Printed in Belgium

PAINETTU KLOORIVALKAISEMATTOMALLE PAPERILLE (ECF)

Komission jäsen Andorin esipuhe

Meillä on tapana unohtaa, että väestön ikääntyminen on suuri saavutus – se on tulosta aiempaa terveellisemmistä elinoloista ja lääketieteen läpimurroista, jotka vähentävät ennenaikaisia kuolemia. Lisäksi ihmiset voivat nykyään valita vapaammin, haluavatko he lapsia ja milloin he niitä haluavat.

On kuitenkin kiistatta totta, että Euroopan väestön nopea ikääntyminen tulevina vuosikymmeninä ja suurten ikäluokkien tuleva eläköityminen tuovat mukanaan todellisia haasteita. Monet pelkäävät, että elämä tulee olemaan kovempaa paljon vanhempien ihmisten muodostamissa yhteiskunnissa, joissa tulevaisuudessa elämme, ja että sukupolvien välisiä jännitteitä tai jopa avoimia kiistoja ei voida estää.

Aktiivisen ikääntymisen ja sukupolvien välisen solidaarisuuden eurooppalaisena teemavuotena 2012 on pyritty ehkäisemään tällaista kielteistä kehitystä. Tärkeintä on tukea aktiivista ikääntymistä kaikilla elämän aloilla niin ammatillisissa, yhteiskunnallisissa ja perhe-elämän toimissa kuin kyvyssä ikääntyä terveellisesti ja itsenäisesti. Tämä tulee muodostamaan sukupolvien välisen solidaarisuuden perustan tulevina vuosina. Tämä tarkoittaa, että ikääntyessämme säilytämme oman elämämme hallinnan sen sijaan, että olisimme riippuvaisia nuoremmista sukupolvista.

Aktiivinen ikääntyminen alkaa työpaikalta. Kolmannes eurooppalaisista ilmoitti äskettäin tehdyssä Eurobarometri-tutkimuksessa, että he haluaisivat pysyä työelämässä saavutettuaan eläkeiän, vaikkeivät välttämättä kokopäivätyössä. Monet eurooppalaiset eivät kuitenkaan tällä hetkellä saa mahdollisuutta siihen.

Samaan aikaan meidän on muutettava asenteitamme siitä, mitä vanheneminen merkitsee, ja siirrettävä nuoruuden ja vanhuuden välistä rajaa myöhemmäksi, sillä elinajanodotuksemme nousee. Lisäksi meidän on annettava enemmän arvoa tuelle ja kokemuksille, joita ikääntyneet ihmiset voivat tarjota ja tarjoavat kaikilla elämän aloilla. Aktiivinen ikääntyminen merkitsee myös nykyistä paremman tuen tarjoamista sitä tarvitseville ikääntyneille ihmisille, jotta terveysongelmat eivät automaattisesti johda syrjäytymiseen ja liialliseen riippuvuuteen muiden avusta. Näin varmistetaan arvokas elämä.

Kyse on laajasta ohjelmasta, johon hallitusten, yritysten, ammattiyhdistysten ja kansalaisyhteiskunnan kaikkien tasojen on annettava panoksensa. Keskeiset poliittiset välineet ovat jäsenvaltioiden poliittisten päättäjien käsissä. Euroopan unionilla on kuitenkin tärkeä tehtävä. Se voi monin välinein tukea jäsenvaltioita ja muita osapuolia niiden ponnisteluissa.

EU:n teemavuosi tarjoaa meille kaikille mahdollisuuden pohtia sitä, miten voimme tehdä aktiivisesta ikääntymisestä totta ja sitoutua uusiin aloitteisiin tulevina vuosina. Tässä esitteessä esitellään EU:n panosta aktiivisen ikääntymisen ohjelmassa ja osoitetaan, että EU on tässä yhteydessä vahva kumppani.

Toivon, että esite auttaa vahvistamaan tarmokkuutta toimia yhdessä Euroopan unionin tasolla ja siivittämään kaikkien jäsenvaltioiden päättäväisiä ponnisteluja, joiden avulla edistetään aktiivista ikääntymistä, ja varmistamaan näin, että sukupolvien välinen solidaarisuus voi kestää ikääntyvän väestön aiheuttaman testin.

László ANDOR,

työllisyydestä, sosiaaliasioista ja osallisuudesta vastaava komissaari

Sisältö

Komission jäsen Andorin esipuhe 1

Johdanto 3

1. Aktiivinen ikääntyminen ja EU:n perustavoitteet ja -arvot 5

2. Aktiivista ikääntymistä tukeva EU:n lainsäädäntö 6
   - *Syrjimättömyys 6*
   - *Sukupuolten tasa-arvoa koskeva lainsäädäntö 6*
   - *Työterveys ja -turvallisuus 7*
   - *Sosiaaliturva ja vapaa liikkuvuus 7*

3. Miten Euroopan rakenne- ja koheesiorahastot tukevat aktiivista ikääntymistä 8
   - *Euroopan sosiaalirahasto (ESR) 8*
   - *Euroopan aluekehitysrahasto (EAKR) 8*
   - *Koheesiorahasto 9*
   - *Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahasto (EAFRD) 9*

4. Tutkimus ja innovointi 10
   - *Seitsemäs tutkimuksen ja teknologisen kehittämisen puiteohjelma (FP7) 10*
   - *Tutkimusta ja innovointia tukeva koheesiopolitiikka 10*
   - *Kilpailukyvyn ja innovoinnin puiteohjelma (CIP) 10*
   - *Tutkimusalan yhteinen ohjelmasuunnittelu 11*
   - *Aktiivisena ja terveenä ikääntymistä koskeva eurooppalainen innovaatiokumppanuus 11*

5. EU:n tuki kansallisille poliittisille päättäjille: koordinoituja strategioita ja vastavuoroista oppimista 13
   - *Väestörakenteen muutoksen ymmärtäminen 13*
   - *Euroopan työllisyysstrategia 13*
   - *Sosiaalisen suojelun ja sosiaalisen osallisuuden avoin koordinointimenetelmä 14*
   - *Ikään perustuvan syrjinnän asettaminen kyseenalaiseksi 16*
   - *Yhtäläiset mahdollisuudet vammaisille 16*
   - *Sukupuolten tasa-arvoa koskeva strategia 16*
   - *Sosiaaliset innovaatiot 17*
   - *EU:n työllisyyttä ja yhteisvastuuta koskeva ohjelma (Progress) 17*
   - *Kansanterveyden painopisteet, liikunnan edistäminen ja rahoitus 17*
   - *Esteettömyyden ja liikkuvuuden edistäminen 18*
   - *Tieto- ja viestintätekniikan tukeminen aktiivisessa ikääntymisessä 18*
   - *Elinikäisen oppimisen kannustaminen 19*
   - *Päätelmät 19*

Johdanto

Aktiivisen ikääntymisen ja sukupolvien välisen solidaarisuuden eurooppalainen teemavuosi 2012 pyrkii kannustamaan kaikkien tasojen sidosryhmiä asettamaan kunnianhimoisia tavoitteita ja ryhtymään toimiin, joiden avulla yhteiskuntamme pystyvät selviytymään väestön ikääntymisestä vahvistamalla ikääntyneiden henkilöiden yhteiskunnalle tarjoamaa panosta ja lisäämällä tällaisten henkilöiden itsenäisyyttä.

Tämä on ajankohtainen aloite, sillä 1940-luvun lopussa ja 1950-luvulla syntyneet suuret ikäluokat saavuttavat parhaillaan eläkeiän. Näin ollen väestörakenteen muutos tapahtuu EU:ssa nyt, ja sillä on suuria sosiaalisia, taloudellisia, poliittisia ja budjettia koskevia seurauksia.

Tähän liittyy kaksi erityisen merkittävää suuntausta. Ensiksikin työikäisen kokonaisväestön (15–64 vuotta) odotetaan vähenevän 20,8 miljoonaa vuosina 2005–2030, kun suuret ikäluokat jäävät eläkkeelle. Tällä on valtavia vaikutuksia EU:n työpaikkoihin ja kasvuun tulevaisuudessa sekä sosiaaliturvan ja terveydenhuoltojärjestelmien kestävyyteen, sillä näihin kuluvien menojen sekä verotulojen ja muiden tulojen välinen kuilu kasvaa.

Toiseksi ikääntyvien ihmisten lukumäärä kasvaa nopeasti. Yli 80-vuotiaiden henkilöiden määrän oletetaan kasvavan 57,1 prosenttia vuosina 2010–2030 ([1]). Tämä merkitsee, että yli 80-vuotiaita on Euroopassa tulevaisuudessa 12,6 miljoonaa enemmän, millä on huomattavia vaikutuksia terveydenhuolto- ja hoitopalveluihin.

Väestörakenteen muutoksen käsittely voi onnistua sellaisen myönteisen lähestymistavan avulla, jossa keskitytään ikääntyneiden ikäryhmien potentiaaliin. Aktiivisen ikääntymisen käsite on olennainen osa väestörakenteen muutokseen annettua myönteistä vastausta, mikä on hyvin tärkeää sukupolvien välisen solidaarisuuden säilyttämisen kannalta. Aktiivinen ikääntyminen merkitsee lähinnä kolmea asiaa:

1. Mahdollistetaan sekä naisten että miesten pysyminen työelämässä pidempään nujertamalla rakenteelliset esteet (muun muassa omaishoitajien tuen puute) ja tarjoamalla asianmukaisia kannustimia. Monia ikääntyneitä ihmisiä voidaan auttaa pysymään aktiivisina työmarkkinoilla järjestelmään kuuluvien ja yksilöllisten etujen avulla.
2. Helpotetaan aktiivista kansalaisuutta mahdollistamalla ympäristöjä, joissa otetaan käyttöön ikääntyvien naisten ja miesten yhteiskunnalle tarjoama panos.
3. Annetaan sekä naisille että miehille mahdollisuus pysyä terveenä ja elää itsenäisesti ikääntyessään; tämä on mahdollista terveeseen ikääntymiseen liittyvän elinkaariajattelun ansiosta ja yhdistämällä tämä mukautettuun asumiseen ja ympäristöön, jotka mahdollistavat vanhusten asumisen omassa kodissaan mahdollisimman pitkään.

Eurooppa voi vastata väestörakenteen muutoksen haasteisiin ainoastaan aktiivisen ikääntymisen kautta; tästä riippuvat tulevaisuudessa Euroopan vauraus ja sosiaalinen yhteenkuuluvuus.

([1]) Eurostatin tilastoihin perustuva ennuste.

Eurooppa 2020 -strategiassa pyritään tuottamaan älykästä, kestävää ja osallistavaa kasvua, johon kuuluu korkea työllisyys, tuottavuus ja sosiaalinen yhteenkuuluvuus. Strategiassa on viisi tavoitetta, jotka EU:n on saavutettava vuoteen 2020 mennessä. Näihin kuuluu 75 prosentin työllisyys kaikkien 20–64-vuotiaiden keskuudessa ja köyhien ja sosiaalisesti syrjäytyneiden tai köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen uhkaamien ihmisten vähentäminen vähintään 20 miljoonalla ([2]).

Aktiivista ikääntymistä käsittelevä Eurobarometri-tutkimus

Vuonna 2012 tehdyn Eurobarometri-tutkimuksen mukaan eurooppalaisten enemmistö (60 %) vastustaa eläkeiän nostamista. Vastustus on suurinta Romaniassa (87 %), Latviassa (86 %) ja Slovakiassa (83 %). Ainoastaan Tanskassa (58 %), Alankomaissa (55 %), Irlannissa (53 %) ja Yhdistyneessä kuningaskunnassa (51 %) enemmistö vastaajista kannattaa virallisen eläkeiän nostamista.

Vastustus ei kuitenkaan merkitse, että eurooppalaiset eivät olisi valmiita tai halukkaita harkitsemaan työskentelyä pidempään. Noin 61 % kannattaa ajatusta siitä, että ihmisten olisi saatava jatkaa työntekoa eläkeiän saavutettuaan, ja 53 % vastustaa pakollista eläkeikää.

Aktiivinen ikääntyminen on olennainen osa Eurooppa 2020 -strategiaa, jonka onnistuminen riippuu paljolti siitä, että ikääntyneille ihmisille annetaan mahdollisuus myötävaikuttaa kaikilta osin työmarkkinoilla ja niiden ulkopuolella. Ikääntyneille ihmisille täytyy antaa mahdollisuus pysyä aktiivisina työntekijöinä, kuluttajina, hoitajina ja vapaaehtoistyöntekijöinä ja kansalaisina.

Aktiivinen ikääntyminen muodostaa perustan sukupolvien väliselle solidaarisuudelle, joka on Lissabonin sopimuksen 3 artiklassa vahvistettu EU:n tavoite. Se tarkoittaa, että ikääntyneet ihmiset voivat huolehtia omasta elämästään ja antaa panoksensa yhteiskuntaan. Samanaikaisesti voidaan tehdä enemmän niiden ikääntyneiden henkilöiden hyväksi, jotka ovat eniten riippuvaisia muiden avusta.

Aktiivisen ikääntymisen ja sukupolvien välisen solidaarisuuden eurooppalaisen teemavuoden 2012 pyrkimyksenä on synnyttää uutta voimaa asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi – muun muassa nykyistä laajemmat taloudelliset ja yhteiskunnalliset tavoitteet – lisäämällä tietoisuutta näistä olennaisen tärkeistä asioista, muuttamalla asenteita ja ottamalla yhteiskunnan kaikki tasot mukaan ponnisteluihin, joiden avulla tarjotaan ikääntyneille henkilöille parempia mahdollisuuksia pysyä aktiivisina ja osallistua toimintaan yhteiskunnan täysivaltaisina jäseninä nuorempien sukupolvien rinnalla.

([2]) Muihin tavoitteisiin kuuluvat koulutus, ilmastonmuutos ja energia sekä tutkimus ja kehitys. http://ec.europa.eu/europe2020/reaching-the-goals/targets/index_fi.htm

Euroopan komissio toivoo, että teemavuosi synnyttää jäsenvaltioissa, paikallis- ja alueviranomaisten ja työmarkkinaosapuolten keskuudessa sekä kansalaisjärjestöissä uusia toimia ja uusia sitoumuksia, joiden avulla edistetään aktiivista ikääntymistä ja vahvistetaan näin sukupolvien välistä solidaarisuutta. Kaikkien näiden toimijoiden on annettava erityispanoksensa, ja niiden olisi nähtävä teemavuosi tilaisuutena tarkistaa, mitä muuta ne voivat tehdä aktiivisen ikääntymisen edistämiseksi.

Tämä koskee myös Euroopan unionia, jolla on vain vähäinen toimivalta monilla aktiivisen ikääntymisen ohjelman keskeisillä aloilla mutta joka voi tästä huolimatta tukea merkittävällä tavalla jäsenvaltioissa toteutettuja toimia. Tässä esitteessä kuvaillaan, mitä EU tekee aktiivisen ikääntymisen kannustamiseksi. Se esittelee aktiivisen ikääntymisen menettelytapoja tukevia välineitä:

- Euroopan unionin lainsäädäntö
- EU-rahoitus rakenne- ja koheesiorahastoista
- eurooppalaiset tutkimus- ja innovaatioaloitteet
- lukuisat EU-strategiat, -ohjelmat, -prosessit ja aloitteet, jotka on laadittu helpottamaan keskinäistä oppimista jäsenvaltioiden ja alueiden välillä.

Esite kattaa nykyiset toimenpiteet EU:n tasolla, ja lisäksi siinä tarkastellaan muita toimenpiteitä, joista keskustellaan vielä, kuten valmisteilla olevaa lainsäädäntöä ja rahoitusohjelmaehdotuksia vuosien 2014–2020 uutta budjettijaksoa varten.

1. Aktiivinen ikääntyminen ja EU:n perustavoitteet ja -arvot

EU:n sitoutuminen aktiivisen ikääntymisen ohjelmaan perustuu perussopimuksissa määritettyihin keskeisiin arvoihin. Vuonna 2009 voimaan tulleessa Lissabonin sopimuksessa vahvistetaan, että "Unionin perustana olevat arvot ovat ihmisarvon kunnioittaminen, vapaus, kansanvalta, tasa-arvo, oikeusvaltio ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen ([3]) [...] Unioni torjuu sosiaalista syrjäytymistä ja syrjintää sekä edistää yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta ja sosiaalista suojelua, naisten ja miesten tasa-arvoa [ja] sukupolvien välistä yhteisvastuuta."([4])

Nämä arvot todetaan vahvimmin ja selvimmin EU:n perusoikeuskirjassa, joka sitoo oikeudellisesti kaikkien EU-elinten toimia ja jota sovelletaan myös jäsenvaltioihin, kun ne panevat täytäntöön EU:n lainsäädäntöä. Perusoikeuskirjan tasa-arvoa käsittelevä luku sisältää kaksi artiklaa (ks. laatikko), joista ilmenee selvä yhteys aktiivisen ikääntymisen ohjelmaan.

Perusoikeuskirja sisältää myös aktiivisen ikääntymisen tavoitteiden kannalta olennaisia lisäoikeuksia mm. sukupuolten tasa-arvon, sosiaaliturvan, terveydenhuollon ja koulutuksen alalla.

EU on allekirjoittanut YK:n yleissopimuksen vammaisten henkilöiden oikeuksista, joka kattaa yksilöllisen itsemääräämisoikeuden, syrjimättömyyden, täysimääräisen ja tehokkaan osallistumisen yhteiskuntaan, mahdollisuuksien yhdenvertaisuuden ja saavutettavuuden. Nämä ovat keskeisiä aktiivisen ikääntymisen ongelmia ihmisille, joilla on jokin vamma.

Lisäksi EU sitoutuu Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 6 artiklan 2 kohdan mukaisesti liittymään (Euroopan neuvoston laatimaan) ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamista koskevaan eurooppalaiseen yleissopimukseen, jonka nojalla on perustettu Euroopan ihmisoikeustuomioistuin.

Euroopan komissio on perustanut e-Justice-portaalin, joka auttaa ihmisiä ymmärtämään näillä välineillä myönnetyt oikeudet ja sen, miten niitä voidaan käyttää.

Aktiivinen ikääntyminen EU:n perusoikeuskirjassa

21 artiklan 1 kohta – Syrjintäkielto
Kielletään kaikenlainen syrjintä, joka perustuu [– – vammaisuuteen tai ikään].

25 artikla – Ikääntyneiden henkilöiden oikeudet
Unioni tunnustaa ikääntyneiden henkilöiden oikeuden ihmisarvoiseen ja itsenäiseen elämään sekä oikeuden osallistua yhteiskunnalliseen elämään ja kulttuurielämään, ja kunnioittaa näitä oikeuksia.

([3]) Euroopan unionista tehdyn sopimuksen konsolidoitu toisinto: 2 artikla.
([4]) Ibid. 3 artikla.

2. Aktiivista ikääntymistä tukeva EU:n lainsäädäntö

Vaikka aktiivisen ikääntymisen keskeisimmillä aloilla päävastuu kuuluukin jäsenvaltioille, EU-lainsäädäntö myötävaikuttaa monilla tärkeillä aloilla aktiivisen ikääntymisen kokonaisohjelmaan. Tällaista lainsäädäntöä voidaan antaa ainoastaan asioissa, joiden osalta perussopimuksissa myönnetään EU:lle toimivalta toimia.

Syrjimättömyys

Direktiivi on EU:n säädös, joka edellyttää, että jäsenvaltiot hyväksyvät säännöksiä tietyn tavoitteen saavuttamiseksi. Näiden täsmällisestä muodosta ja täytäntöönpanosta ei kuitenkaan ole annettu ohjeita.

EU:n keskeisten arvojen täytäntöönpano perussopimuksissa määritetyllä tavalla edellyttää monista syistä, muun muassa iästä ja vammaisuudesta, johtuvan syrjinnän torjumista. Ikään perustuva syrjintä muodostaa suuren uhan yksilön mahdollisuuksille osallistua kokonaisvaltaisesti työmarkkinoihin ja muualle yhteiskuntaan. Syrjintä vesittää niin ikään työllisyystavoitteiden saavuttamista ja väestörakenteen muutoksen haasteita koskevat yhteiskunnan ponnistelut.

Ikään perustuvan syrjinnän torjunta työmarkkinoilla on olennaisen tärkeää, jotta saavutettaisiin aktiivinen ikääntyminen työelämässä. Samanaikaisesti kun työntekijöitä pyydetään ja rohkaistaan pysymään työssä pidempään, on olennaisen tärkeää, että heitä varten on työllistymismahdollisuuksia. Ikään perustuva syrjintä rajoittaa epäoikeudenmukaisella tavalla ikääntyneille työntekijöille tarjolla olevia mahdollisuuksia.

EU hyväksyi vuonna 2000 neuvoston direktiivin 2000/78/EY, jossa säädetään uskontoon tai vakaumukseen, vammaisuuteen, ikään tai seksuaaliseen suuntautumiseen perustuvan syrjinnän torjunnan yleisistä puitteista työssä ja ammatissa. Siinä vaaditaan tekemään laittomaksi ihmisten epätasa-arvoinen kohtelu – myös ikään ja vammaisuuteen perustuva kohtelu – työhön, ammattiin tai itsenäiseen ammatinharjoittamiseen liittyvissä toimissa. Näihin kuuluvat myös rekrytointiehdot, ylentäminen, ammattikoulutus, työolosuhteet ja järjestöjen jäsenyys.

Direktiivissä vaaditaan jäsenvaltioita ottamaan käyttöön kansallista lainsäädäntöä, jossa kielletään välitön ja välillinen syrjintä sekä häirintä ja huono kohtelu iän perusteella. Ikään perustuvan kohtelun erot ovat sallittuja ainoastaan silloin, kun ne ovat objektiivisesti perusteltuja työmarkkinoiden oikeutetun tavoitteen vuoksi ja kun niiden saavuttamiseen käytetyt keinot ovat asianmukaisia ja tarpeellisia.

Kaikki jäsenvaltiot ovat saattaneet tämän syrjimättömyysperiaatteen osaksi kansallista lainsäädäntöään. Euroopan komissio on valvonut prosessia ja aina tarvittaessa käynnistänyt rikkomismenettelyjä niitä jäsenvaltioita vastaan, jotka eivät ole tyydyttävällä tavalla panneet täytäntöön direktiivin periaatteita.

Equinet eli tasa-arvoelinten eurooppalainen verkosto julkaisi syyskuussa 2011 Euroopan teemavuoden 2012 johdosta raportin Tackling Ageism and Discrimination, joka perustuu kyselyyn tasa-arvoelinten ikäperustetta koskevasta työstä.

Unionin tuomioistuin on todennut, että ikään perustuva syrjimättömyysperiaate on EU:n lainsäädännön yleinen periaate siinä mielessä, että se merkitsee tasa-arvoisen kohtelun yleisen periaatteen erityistä soveltamista [5]. Lisätietoja tuomioistuimen tulkinnoista keskeisissä asioissa (esimerkiksi eläkkeelle siirtyminen ja palvelukseenottoikä) on saatavissa ikään perustuvaa syrjintää koskevan unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön eri vaiheita koskevassa Robin Allenin tutkimuksessa Evolution of EJC Case-law on Age Discrimination [6].

Lainsäädäntöehdotukset

Syrjinnän vastainen toiminta tuotteiden ja palvelujen saannissa
Euroopan komissio on antanut direktiiviehdotuksen, jossa kielletään ikään perustuva syrjintä (muiden syiden ohella) tavaroiden ja palvelujen, sosiaaliturvan ja koulutuksen saannissa.

Direktiivi täydentäisi ikään perustuvaa yhdenvertaista kohtelua koskevaa EU:n lainsäädäntökehystä. Siitä neuvotellaan edelleen neuvostossa.

Esteettömyys
Euroopan komissio tutkii uuden eurooppalaisen esteettömyyssäädöksen kehittämistä, jotta parannettaisiin tavaroiden ja palvelujen saatavuutta kuluttajille.

Kyseinen säädös keskittyisi haavoittuvassa asemassa oleviin kuluttajiin, kuten vammaisiin ja ikääntyneisiin henkilöihin. Julkinen kuuleminen päättyi helmikuussa 2012.

Sukupuolten tasa-arvoa koskeva lainsäädäntö

Naisten ja miesten tasa-arvo kuuluu yhteisiin arvoihin, joiden pohjalle unioni on perustettu, ja sen edistäminen luetaan perussopimuksissa unionin tehtäviin. Perusoikeuskirjan 23 artiklassa todetaan, että "miesten ja naisten välinen tasa-arvo on varmistettava kaikilla aloilla työelämä ja palkkaus mukaan lukien".

EU on antanut useita sukupuolten tasa-arvoa käsitteleviä direktiivejä, joiden avulla edistetään aktiivisen ikääntymisen tavoitteiden saavuttamista. Niissä käsitellään sukupuolten epätasa-arvoa, joka rajoittaa pääsyä työhön ja elinikäistä oppimista koskeviin mahdollisuuksiin. Epätasa-arvon vuoksi ikääntyneiden naisten eläketulot ovat alhaiset, ja heillä on ikääntyneinä muita suuremmat köyhyysriskit.

Aktiivisen ikääntymisen kannalta erityisen tärkeän sukupuolten tasa-arvoa koskevan lainsäädännön muodostavat seuraavat direktiivit:

- miesten ja naisten yhtäläisten mahdollisuuksien ja

(5) Ks. unionin tuomioistuimen asiat C-144 *Mangold* (2005) ja C-555/07 *Seda Kücükdeveci* (2010).
(6) http://www.cloisters.com/news-pdf-downloads/robin-allen-qc-evolution-of-ecj-case-law-march-2011.pdf

yhdenvertaisen kohtelun periaatteen täytäntöönpano työhön ja ammattiin liittyvissä asioissa (2006/54/EY). Tähän uudelleenlaadittuun direktiiviin sisältyvät seuraavat aiemmin sovelletut direktiivit:
  - samapalkkaisuus (75/117/ETY);
  - tasa-arvoisen kohtelun periaatteen toteuttaminen mahdollisuuksissa työhön, ammatilliseen koulutukseen ja uralla etenemiseen sekä työoloissa (76/207/ETY, jota on muutettu direktiivillä 2002/73/EY);
  - ammatilliset sosiaaliturvajärjestelmät (86/378/ETY, jota on muutettu direktiivillä 96/97/ETY);
- miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen asteittainen toteuttaminen sosiaaliturvaa koskevissa kysymyksissä (79/7/ETY);
- miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen soveltaminen itsenäisiin ammatinharjoittajiin (2010/41/ EU). Tämä direktiivi korvaa elokuusta 2012 alkaen aiemman direktiivin (86/613/ETY);
- miesten ja naisten yhdenvertaisen kohtelun periaatteen täytäntöönpanosta tavaroiden ja palvelujen saatavuuden ja tarjonnan alalla (2004/113/EY).

Näitä direktiivejä täydennetään muilla kuin lainsäädäntötoimilla miesten ja naisten tasa-arvoa koskevan EU-strategian 2010–2015 yhteydessä (ks. s. 16) sekä työllisyyttä ja yhteisvastuuta koskevasta Progress-ohjelmasta myönnettävällä rahoituksella (s. 17).

Työterveys ja -turvallisuus

Työterveys ja -turvallisuus on olennaisen tärkeä seikka työtapaturmien ja työhön liittyvien sairauksien ennaltaehkäisyssä. Työntekijöiden työterveyden ja -turvallisuuden varmistaminen koko työuran ajan on edellytys kestävälle työelämälle sekä aktiiviselle ja terveelle ikääntymiselle eläkkeelle siirtymisen jälkeen. Työterveys ja -turvallisuus on tärkeä osa laajoja toimenpiteitä, joiden avulla tehdään mahdolliseksi työssäkäynnin jatkaminen pidempään ja rohkaistaan ihmisiä siihen, minkä myötä tuetaan eläkejärjestelmien kestävyyttä.

EU on antanut työterveyttä ja -turvallisuutta koskevia direktiivejä, joissa esitellään työpaikan ammattiriskien ehkäisyn ja niiltä suojelun yleisiä vaatimuksia. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että niiden kansallisessa lainsäädännössä noudatetaan näitä direktiivejä ja että ne pannaan tehokkaasti täytäntöön.

Euroopan komissio tukee jäsenvaltioiden ponnisteluja EU-kampanjoissa ja valistustoimissa työterveyttä ja -turvallisuutta koskevan parhaillaan arvioitavan monivuotisen strategian (2007–2012) yhteydessä. Euroopan työterveys- ja työturvallisuusvirasto (EU-OSHA) on keskeinen toimija tässä strategiassa.

Sosiaaliturva ja vapaa liikkuvuus

Aktiivinen ikääntyminen edellyttää myös, että EU:n kansalaiset voivat käyttää sosiaaliturvaoikeuksiaan kaikkialla EU:ssa. EU on sopinut toimenpiteistä, joiden myötä henkilöt, jotka liikkuvat tai ovat liikkuneet maantieteellisesti, saavat oikeuden sosiaaliturvaan ja sosiaalisen suojelun järjestelmiin. Näiden avulla ikääntyneet ihmiset voivat osallistua yhteiskuntaan ja elää itsenäisesti.

Työmarkkinaosapuolten vuoropuhelu ja aktiivinen ikääntyminen

Euroopan komissio edistää kahdenvälistä vuoropuhelua yritysjärjestöjen ja ammattiyhdistysten välillä sekä osallistumista kolmikantavuoropuheluun. Tämä on johtanut puitesopimuksiin, joista osa on sisällytetty EU:n lainsäädäntöön. Ne voivat olla hyvin tärkeitä aktiivisen ikääntymisen kannalta työmarkkinoilla, esimerkiksi seuraavissa yhteyksissä:

- Vanhempainvapaa
- Osa-aikatyö
- Määräaikainen työ
- Etätyö
- Vuokratyöntekijöiden työehdot

Vuoropuhelua on käyty vanhempainloman laajentamisesta omaishoitovapaaseen (huollettavana olevan perheenjäsenen hoitaminen) ja myös lastenhoitotavoitteiden ja säännösten laajentamisesta siten, että ne kattavat kaikkien huollettavien hoitopalvelut.

Sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamisesta annetussa asetuksessa (883/2004) varmistetaan, että kansalaiset voivat yhdistää sosiaaliturvaoikeuksia, vaikka he olisivat kuuluneet eri lainkäyttöalueisiin uransa aikana, ja että he voivat saada lakisääteistä eläkettä ja nauttia sosiaaliturvasta kaikkialla EU:ssa.

Jäsenvaltiosta toiseen liikkuvien henkilöiden työeläkeoikeuksien (toinen pilari) yhdistämistä ei ole vielä suojeltu samalla tavalla EU:n lainsäädännössä. Direktiivissä 98/49/EY, joka annettiin 28 päivänä kesäkuuta 1998, varmistetaan, että jäsenvaltioiden rajojen yli liikkuvat henkilöt voivat saada ammattieläkeoikeutensa kaikkialla EU:ssa ja että heitä ei kohdella samassa maassa työpaikkaa vaihtavia henkilöitä heikommin, mutta lainsäädäntö, jossa varmistetaan, että liikkuvat työntekijät voivat saada suojatut eläkeoikeudet ja että nämä oikeudet säilyvät sen jälkeen, kun työntekijä on jäänyt ammattieläkejärjestelmän ulkopuolelle, on edelleen valmisteilla.

Ammattieläkeoikeuksia suojataan – ei ainoastaan liikkuvien työntekijöiden osalta – kahdella EU-direktiivillä. Toinen niistä kattaa ammatillisia lisäeläkkeitä tarjoavat laitokset (2003/41/EY) ja tarjoaa rajat ylittävää valvontaa ja sääntöjä ammattieläkejärjestelmiä varten sisämarkkinoilla. Toinen direktiivi puolestaan koskee työntekijöiden suojaa työnantajan maksukyvyttömyystilanteessa (2008/94/EY), ja siinä vaaditaan jäsenvaltioita ryhtymään toimenpiteisiin ammattieläkejärjestelmien suojaamiseksi.

Terveydenhoidon saanti on erityisen tärkeää ikääntyneille ihmisille. Sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamisesta annettu asetus (883/2004) tarjoaa toiseen jäsenvaltioon muuttaville henkilöille yhtäläisen pääsyn lakisääteisiin sairausvakuutus- ja terveydenhuoltojärjestelmiin. Lisäksi potilaiden oikeuksien soveltamisesta rajatylittävässä terveydenhuollossa annettu direktiivi (2011/24/EU) suojaa potilaiden oikeuksia, kun on kyse toisessa EU-jäsenvaltiossa tarjottavaa terveydenhuoltoa koskevan kaiken tarvittavan tiedon saannista.

3. Miten Euroopan rakenne- ja koheesiorahastot tukevat aktiivista ikääntymistä

EU:n talousarviosta osoitetaan suuri osuus jäsenvaltioiden ponnisteluihin, joiden avulla nämä pyrkivät luomaan työpaikkoja, edistämään taloudellista kehitystä ja saavuttamaan sosiaalista, taloudellista ja alueellista yhteenkuuluvuutta kaikkialla Euroopan unionissa. Aktiivisena ja terveenä ikääntyminen on keskeinen osa kyseisten yleistavoitteiden saavuttamista, ja se näkyy tämän vuoksi selvästi tukiohjelmissa ja -hankkeissa.

Euroopan sosiaalirahasto (ESR)

Euroopan sosiaalirahaston budjetti ohjelmakaudella 2007–2013 on 75 miljardia euroa. Se tukee uusia ja parempia työpaikkoja rahoittamalla aloitteita, joiden kautta ihmisiä autetaan parantamaan taitojaan ja työnäkymiään eri puolilla Eurooppaa mutta erityisesti vähemmän vauraissa maissa. Euroopan komissio hyväksyy rahoituksen painopisteet, mutta ei suoraan osallistu hankkeiden valintaan. Hankkeita johtavat kussakin maassa toimivat ESR-hallintoviranomaiset.

ESR on merkittävä lähde eurooppalaisessa innovoinnissa, kokeiluissa ja edistyksessä, kun on kyse aktiivisen ikääntymisen tukemisesta työssä. Sitä on jo käytetty monien elinten käynnistämien aloitteiden rahoittamiseen. Tarkoituksena on (uudelleen)kouluttaa ikääntyviä työntekijöitä, sopeuttaa yrityksiä ikääntyvien työntekijöiden palkkaamiseen ja torjua ikään perustuvaa syrjintää työmarkkinoilla ja työpaikalla.

ESR on rahoittanut paikallisia ja alueellisia hankkeita testaamalla uusia ja luovia tapoja tehdä aktiivisesta ikääntymisestä mahdollista työssä ja lisäksi perustanut maiden välisiä verkostoja, joiden avulla edistetään uusien ideoiden ja kehitettyjen menettelytapojen vaihtoa.

Lokakuussa 2011 komissio teki ehdotuksen säännöiksi tulevaa koheesiopolitiikkaa, myös ESR:a, varten. Ehdotuksessa kaavaillaan, että ESR:n rahoitus kasvaisi kokonaisuudessaan 84 miljardiin euroon ohjelmakaudella 2014–2020. Aktiivisena ja terveenä ikääntymisen edistäminen kuuluu ehdotettuihin ESR:n investointien painopisteisiin uudella kaudella.

Euroopan aluekehitysrahasto (EAKR)

EAKR:n talousarvio nykyisellä ohjelmakaudella 2007–2013 on 201 miljardia euroa. Siitä tuetaan aloitteita, joiden avulla edistetään eurooppalaisten alueiden yleistä taloudellista ja sosiaalista kehitystä, vähennetään alueellisia eroja auttamalla erityisesti kaikkein heikoimmassa asemassa olevia alueita ja parannetaan yhdenvertaista pääsyä julkisiin palveluihin. EAKR:sta rahoitetaan merkittävissä määrin sosiaalisen infrastruktuurin ja terveysinfrastruktuurin ja -palvelujen kehittämistä, jotta tarjottaisiin kansallisia ja alueellisia vastauksia osaan yhteiskunnan ikääntymisen haasteista, yhteiskunta- ja terveydenhuoltojärjestelmien muutokset mukaan lukien.

Verkosto, jossa tuetaan ESR:n tehokkaampaa roolia aktiivisen ikääntymisen edistämisessä

ESF-AGE-verkosto on 14 EU:n jäsenvaltion viranomaisten muodostama verkosto. Jakamalla ja yhdistämällä tietämystä ja hyviä käytäntöjä verkosto määrittää, vahvistaa ja levittää ohjeita ja muita välineitä poliitikkojen ja muiden sidosryhmien tueksi ikästrategioiden valmistelua, kehittämistä ja toteuttamista varten uudella ohjelmakaudella.

Aktiivisena ja terveenä ikääntymistä käsitteleviä hankkeita tuetaan Euroopan alueellisen yhteistyön puitteissa Interreg IV C -alaohjelmasta ja Urbact-ohjelmasta.

Sen kaksi alaohjelmaa – joita rahoitetaan EAKR:sta ja osallistuvien jäsenvaltioiden tuella – tarjoavat erityistä tukea aluekehitysaloitteisiin, joiden avulla voidaan myötävaikuttaa aktiivisena ja terveenä ikääntymisen tavoitteeseen.

Interreg IV -hanke ikääntymisestä kaupungeissa – Q-ageing (laadukas ikääntyminen kaupunkiympäristössä) – on ollut **yhdeksän kaupungin ja järjestön** yhteistyöhanke, jossa on jaettu tietoja ja ideoita julkisten palvelujen parantamisesta ja valmistettu kaupunkiympäristöä kohtaamaan ikääntyvän väestön lisääntyvät tarpeet.

Interreg IV C -alaohjelmasta on rahoitettu aloitteita, joiden avulla tuetaan ikääntyneitä yrittäjiä, sukupolvien välisiä yritysinnovaatioita, terveydenhuoltoteknologioita, itsenäistä asumista ja kaikenikäisille soveltuvia kaupunkeja. Kyseiset hankkeet ovat olleet osana kokonaisvaltaista lähestymistapaa, jonka mukaan vaihdetaan hyviä käytäntöjä, uusia ideoita ja strategista suunnittelua alueiden kesken, jotta luotaisiin parempaa poliittista päätöksentekoa työpaikkoja ja kasvua varten.

Urbact II:een kuuluvasta Urban II -alaohjelmasta on rahoitettu uusia kaupunkiverkostoja, joissa tutkitaan ratkaisuja kaupunkien tärkeimpiin taloudellisiin, ympäristöä koskeviin ja sosiaalisiin haasteisiin, erityisesti ikääntyvän väestön haasteisiin. Siitä on rahoitettu verkostoja, joissa muun muassa koetetaan poistaa ikääntyneiden työntekijöiden työllistymisen esteitä kaupungeissa ja käsitellään saavutettavuus- ja turvallisuusongelmia sekä tehokkaita strategioita nuoren sukupolven positiivisen potentiaalin edistämiseksi.

Itämeren alueen ohjelma vahvistaa EAKR:n kautta tehtyjen investointien avulla kehitystä, jonka kautta pyritään kestävään, kilpailukykyiseen ja alueellisesti integroituun lähestymistapaan eri maissa. Ikääntyminen kuuluu tämän ohjelman puitteissa käsiteltäviin aiheisiin.

Esimerkkinä vastavuoroisen oppimisen Urban II -hanke

ActiveAge oli alueiden välinen yhteistyöhanke, jonka tavoitteena oli tukea vastavuoroista oppimista 9 eurooppalaisen kaupungin välillä ja kehittää yhteisiä menetelmiä, tunnistaa hyviä käytäntöjä sekä parantaa kaupunkien valmiuksia kohdata väestörakenteen muutos. Siinä tarkasteltiin seuraavia keskeisiä ongelmia: "ikä ja talous" (erityisesti pidemmän työuran ehdot), "ikä ja hoito" sekä "ikä ja osallisuus". Hankkeeseen kuului aktiivista kansalaisuutta ja asianmukaiseen asumiseen pääsyä käsitteleviä toimia.

Komissio ehdottaa, että vuosien 2014–2020 monivuotisesta rahoituskehyksestä kohdennetaan 376 miljardia euroa koheesiopolitiikan välineiden menoihin. Tämän ehdotuksen mukaan EAKR saisi peräti 183 miljardia euroa laajoista rakennerahastoista. Investointien painopisteet ilmentävät laajasti Eurooppa 2020 -strategian yleistavoitteita ja -aloitteita – ja niiden pitäisi auttaa panemaan niitä täytäntöön siten, että niistä tulee olennaisen tärkeitä myös työllisyyteen, yhteiskuntaan osallistumiseen ja terveeseen ja itsenäiseen elämään liittyvien aktiivista ikääntymistä koskevien tavoitteiden kannalta.

Ikääntymistä koskeva yhteistyö Itämeren alueella: "Best Agers"

Best Agers -aloitteessa keskitytään yli 55-vuotiaisiin. Sen tavoitteena on edistää sukupolvien välistä innovointia ja saada parhaat yksilöt (best agers) työskentelemään yhdessä nuorten kanssa yritystoiminnassa ja taitojen kehittämisessä luoden uusia ideoita ja jakaen kokemuksia ja tietämystä.

Koheesiorahasto

Koheesiorahasto on EU:n rahoitusväline, jonka avulla pyritään saavuttamaan lähentymistavoite vähiten kehittyneiden ja kehittyneimpien jäsenvaltioiden välillä. Sen avulla pyritään kaventamaan taloudellisia ja sosiaalisia kuiluja ja vakauttamaan jäsenvaltioiden taloutta. Vuosiksi 2007–2013 varattu budjetti – 69,6 miljardia euroa – kohdennetaan pelkästään köyhimpiin jäsenvaltioihin, joiden bruttokansantulo (BKTL) asukasta kohden on alle 90 prosenttia yhteisön keskiarvosta.

Rahastosta tuetaan erityisesti kyseisten maiden ympäristöhankkeita ja liikenteen infrastruktuurihankkeita. Rahasto voi edistää aktiivista ikääntymistä siten, että kehitetään helposti saatavilla olevia liikennejärjestelmiä. Lisäksi julkisen sektorin sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus, jossa erityishuomio kohdistuu ikääntymiseen, on nimetty vuoden 2013 jälkeisen koheesiopolitiikan keskeiseksi tavoitteeksi.

Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahasto (EAFRD)

EAFRD on maaseudun kehittämisen tukemiseen tarkoitettu EU:n rahoitusväline, jonka talousarvio ohjelmakaudella 2007–2013 on 96 miljardia euroa. Siitä tuetaan toimia, jotka parantavat maa- ja metsätalousalan kilpailukykyä, maaseututalouden monipuolistamista, ympäristöehtoja ja maaseudun houkuttavuutta sekä maaseutualueiden elämänlaatua.

Ikääntyneiden eristäytymisen torjunta maaseutualueilla

Village Meeting Point on EAFRD:n rahoittama hanke. Siinä perustettiin tapaamispaikka tanskalaisessa Idestrupin kylässä aiemmin eristyksissä olleille vanhuksille. Tapaamispaikassa oli tarjolla tietokone ja koulutusta, kuntosali, kahvila ja pieni kauppa, jotka helpottivat merkittävästi yhteisön aktiivista ikääntymistä.

EAFRD:stä rahoitetaan erityisesti hankkeita, joissa tuetaan sosiaalipalvelujen ja sosiaalisen infrastruktuurin kehittämistä ikääntyvien yhteisöjen eduksi maaseutualueilla. Väestörakenteen muutos koettelee erityisesti maaseutualueita, sillä nuoret muuttavat pois etsiessään työ- ja koulutusmahdollisuuksia muualta ja jättävät jälkeensä nopeasti ikääntyvän väestön.

Aktiivista ikääntymistä edistäviin moninaisiin toimiin, joihin on mahdollisuus saada tukea EAFRD:stä, kuuluu tietojen ja henkilöiden potentiaalin tukeminen ammattikoulutuksen ja neuvontapalvelujen kautta, maatalouden monipuolistaminen maatalouden ulkopuoliseen toimintaan ja paikallisten palvelujen tukeminen maaseutualueilla ([7]).

Maaseudun kehittämisohjelmista tuetaan myös "Leader-lähestymistapaan" perustuvia hankkeita. Lähestymistapa tarjoaa paikallisille kumppaneille mahdollisuuden suunnitella hankkeita, joissa puututaan erityisiin paikallisiin ongelmiin, jotka liittyvät esimerkiksi ikääntyviin yhteisöihin, työmahdollisuuksien puutteeseen ja ikääntyneille henkilöille riittämättömiin julkisiin palveluihin.

Komission ehdotuksessa Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahaston (maaseuturahasto) tuesta maaseudun kehittämiseen ohjelmakaudella 2014–2020 (KOM(2011) 627) kaavaillaan toimia maaseutualueiden ikääntyville yhteisöille, esimerkiksi tietämyksen siirtoa ja tiedotusta koskevia toimia, neuvontapalveluja, peruspalveluja ja kylien kunnostusta, tila- ja yritystoiminnan kehittämistä sekä sellaisten erityisten paikallisten kehitysstrategioiden laatimista ja tukemista, joissa maaseutualueiden aktiivista ikääntymistä käsitellään "Leader-lähestymistavan" näkökulmasta.

([7]) Maaseudun kehittämishankkeita koskevasta tietokannasta käy ilmi, miten EAFRD:tä käytetään käytännössä: http://enrd.ec.europa.eu/policy-in-action/rdp_view/en/view_projects_en.cfm.

4. Tutkimus ja innovointi

EU:lla on keskeinen asema tutkimuksen ja innovoinnin tukemisessa ja koordinoinnissa, aktiivisena ja terveenä ikääntyminen mukaan lukien. Sen tärkein rahoitusväline on seitsemäs puiteohjelma, mutta tutkimusta ja innovointia voidaan rahoittaa myös muista lähteistä. EU voi myös tukea kumppanuuksia, joiden avulla kehitetään synergioita voimavarojen yhdistämisen ja tutkimusponnistelujen paremman koordinoinnin ansiosta.

Seitsemäs tutkimuksen ja teknologisen kehittämisen puiteohjelma (FP7)

FP7:n kokonaisbudjetti kaudella 2007–2013 on 50,5 miljardia euroa, ja siitä yhteisrahoitetaan valtioiden rajat ylittäviä tutkimuksen, teknologian kehittämisen ja demonstroinnin hankkeita, joissa tarjotaan vastauksia eurooppalaisiin haasteisiin globaalissa osaamistaloudessa.

Ohjelma tarjoaa yleispuitteet kaikille EU:n tutkimusaloitteille, mukaan lukien väestörakenteen muutokseen vastausten antamiseen pyrkivät aloitteet. Lukuisten tutkimushaarojensa kautta ([8]) ohjelmasta on rahoitettu hankkeita, jotka ovat kattaneet näyttävän määrän aktiiviseen ja terveeseen ikääntymiseen liittyviä tieteenaloja, aihepiirejä ja välineitä. Näistä mainittakoon

- ikääntymisen perustutkimus, jossa selvitetään ikääntymisen ja pitkäikäisyyden mekanismeja
- tekniikan innovaatiot, joiden avulla tuetaan ikääntyneiden kansalaisten itsenäistä elämää
- osallisuus tietoyhteiskuntaan ja sähköiset terveyspalvelut
- nykyistä paremmin saatavilla oleva julkinen liikenne
- tieto- ja viestintätekniset ratkaisut pidempiä työuria varten
- uusien hoitomuotojen tutkimus, jossa keskitytään ikääntyneellä väestöllä yleisiin sairauksiin
- kansanterveys ja yhteiskuntatieteet.

EU-rahoitetuista hankkeista on tietoa yhteisön tutkimus- ja kehitystietopalvelun CORDISin sivustolla.

Multilinks
(FP7 – yhteistyö – sosioekonomiset tieteet)

Multilinks on tutkinut väestömuutoksen todellisuutta, sukupolvien välistä solidaarisuutta, hyvinvointia ja sosiaalista integraatiota tarjotakseen perustan paremmalle politiikalle, jossa vältetään kaikkien ikäryhmien sosiaalisen syrjäytymisen riskejä.

Tutkimuksen ja innovoinnin seuraava EU-puiteohjelma Horisontti 2020 saa komission ehdotuksen mukaan 80 miljardin euron budjetin kaudella 2014–2020, ja siinä keskitytään Eurooppa 2020 -strategian lippulaivahankkeen, innovaatiounionin, täytäntöönpanoon. Hankkeen pyrkimyksenä on muuttaa innovatiiviset ideat edistysaskeliksi, joiden myötä voitaisiin käsitellä aktiivisen ikääntymisen kaltaisia suuria yhteiskunnallisia haasteita ja saada kilpailuetua työpaikkojen ja kasvun tukemiseen. Siihen liitetään toimenpiteitä, joiden tarkoituksena on kehittää edelleen eurooppalaista tutkimusaluetta. Tätä varten on tehty etenemissuunnitelmia yleisstrategioiden tarjoamiseksi ikääntymistutkimusta varten.

Tutkimusta ja innovointia tukeva koheesiopolitiikka

EU:n koheesiopolitiikka keskittyy vahvasti innovointiin, mikä on koheesiopolitiikkaa koskevien yhteisön strategisten suuntaviivojen vaatimus ohjelmakaudella 2007–2013. Suuntaviivoissa korostetaan, että kestävän kehityksen edistämisen ja kilpailukyvyn vahvistamisen kannalta on olennaisen tärkeää keskittää resursseja tutkimukseen ja kehitykseen (TTKI), yrittäjyyteen, tieto- ja viestintätekniikkaan sekä työntekijöiden koulutukseen ja sopeutumiskykyyn.

Innovointiin liittyvät toimenpiteet sisältyvät suurimpaan osaan 455 toimenpideohjelmasta, joihin on suunniteltu käytettäväksi 86 miljardia euroa (näistä noin 7 miljardia saadaan EAKR:sta ja 14 miljardia ESR:sta). Koheesiopolitiikalla – suunnittelujärjestelmineen ja toteutuksineen, jotka kattavat monitasoisen hallinnon – on ainutlaatuinen tilaisuus tarjota innovointiin systeeminen lähestymistapa, joka käsittää kaikki alueet.

Kilpailukyvyn ja innovoinnin puiteohjelma (CIP)

Kilpailukyvyn ja innovoinnin puiteohjelmaan CIP on kaudella 2007–2013 varattu 3 621 miljoonaa euroa. Siitä tuetaan innovointitoimia – mukaan lukien eko-innovaatiot ja tieto- ja viestintätekniikan nykyistä parempi käyttö erityisesti pk-yrityksissä, jotka usein kamppailevat rahoituksen saannista tällaiseen toimintaan.

CIP:stä on tuettu pieniä ja keskisuuria yrityksiä sellaisen innovatiivisen toiminnan kehittämisessä, joka vastaa väestörakenteen muutoksen haasteisiin ja mahdollisuuksiin ja tarjoaa ratkaisuja aktiiviseen ikääntymiseen.

CIP:ssä on kolme alaohjelmaa, joista kukin voi suoraan liittyä terveenä ja aktiivisena ikääntymisen tavoitteisiin:

1. Yrittäjyyden ja innovoinnin ohjelmasta (EIP) voidaan rahoittaa ikääntyvien työntekijöiden palkkaamiseen tai ikääntyneille kuluttajille tarkoitettujen innovatiivisten tuotteiden jakeluun liittyviä innovatiivisia käytäntöjä.
2. Tieto- ja viestintätekniikkapolitiikan tukiohjelma (ICT-PSP) kannustaa innovatiivisten tieto- ja viestintäteknisten palvelujen, muun muassa terveyteen, ikääntymiseen ja osallistamiseen tarkoitetun tieto- ja viestintätekniikan, laajempaan käyttöön.
3. Älykäs energiahuolto Euroopassa -ohjelmassa (IEE) voidaan puuttua ympäristöystävällistä liikkuvuutta koskeviin ongelmiin, minkä myötä voidaan myös vähentää aktiivisen ikääntymisen esteitä (IEE).

([8]) Ks. 'Understanding the Seventh Framework Programme', http://ec.europa.eu/research/fp7/index_en.cfm?pg=understanding.

Komissio on tehnyt ehdotuksen uudeksi yritysten kilpailukykyä ja pk-yrityksiä koskevaksi ohjelmaksi (COSME) vuosiksi 2014–2020, ja sen budjetiksi on kaavailtu 2,5 miljardia euroa. Ohjelma kattaa ainoastaan kilpailukykyä koskevan CIP:n osan. Innovointia koskeva CIP:n osa siirretään Horisontti 2020 -ohjelmaan.

InCasa (ICT-PSP)

InCasa on kehittänyt tieto- ja viestintäteknisen järjestelmän, jossa yhdistyvät käyttäjäkeskeinen terveyden ja ympäristön valvonta ja erityinen palveluverkosto. Tällä pyritään suojelemaan hauraita vanhuksia ja pidentämään aikaa, jonka he pystyvät elämään omissa kodeissaan.

AENEAS (IEE)

Aeneas-hankkeesta on tarkoitus tulla EU:n viitehanke energiatehokkaan liikkuvuuden saavuttamiselle ikääntyvässä yhteiskunnassa (Attaining Energy-Efficient Mobility in an Ageing Society). Se on tukenut tarjontaa ja kysyntää ikääntyneille henkilöille tarkoitetun kaupunkiliikkuvuuden kannustamisessa.

Tutkimusalan yhteinen ohjelmasuunnittelu

Julkisen sektorin kumppanuuksien ja julkisen ja yksityisen sektorin kumppanuuksien kautta tapahtuva yhteinen ohjelmasuunnittelu on yhä tärkeämpi tapa käsitellä Euroopan väestörakenteen muutoksen haasteita. Tällaisten vapaaehtoisuuteen perustuvien menettelytapojen tarkoituksena on välttää päällekkäisiä tutkimusponnisteluja eri jäsenvaltioissa ja erityyppisten tutkimuslaitosten välillä.

Tietotekniikka-avusteisen asumisen yhteisohjelman (AAL) pyrkimyksenä on parantaa ikääntyneiden ihmisten elämänlaatua. Siitä rahoitetaan hankkeita käyttäen älykkäitä tuotteita ja etäpalvelujen tarjontaa, mukaan lukien hoitopalvelut, joiden avulla parannetaan ikääntyneiden ihmisten elämää kotona, työpaikalla ja yhteiskunnassa yleisesti ottaen. Sen kokonaisbudjetti kaudella 2008–2013 on noin 700 miljoonaa euroa, joka on peräisin suunnilleen puoliksi julkisista (kansallisista ja EU-elimistä) ja puoliksi yksityisistä elimistä.

ALIAS (AAL-yhteisohjelma)

ALIAS on kehittänyt liikkuvan robottijärjestelmän, joka toimii vuorovaikutuksessa ikääntyneiden käyttäjien kanssa ja tarjoaa apua päivittäisessä elämässä ja tukee näin terveenä ikääntymistä ja itsenäistä elämää.

EU ja jäsenvaltiot ovat niin ikään käynnistäneet kaksi erityistä yhteistä ohjelma-aloitetta, jotka on tarkoitettu aktiivisena ja terveenä ikääntymisen tavoitteen saavuttamiseen. Yhteisillä ohjelma-aloitteilla pyritään parantamaan koordinointia ja yhteistyötä EU:n ja kansallisten tutkimusohjelmien välillä, mihin kuuluu mahdollisuus käynnistää yhteisaloitteita.

Ohjelma-aloitteessa More Years, Better Lives pyritään käsittelemään väestörakenteen muutoksen erityishaasteita ja -mahdollisuuksia kehittämällä uutta monitieteellistä osaamista tutkimuksen, innovoinnin ja poliittisten päätösten perustaksi tulevaisuudessa.

Hermoston rappeutumissairauksien tutkimuksen ohjelma-aloitteessa pyritään lopulta löytämään hoitomuotoja hermoston rappeutumissairauksiin, erityisesti Alzheimerin tautiin. Siinä pyritään tekemään yhteistyötä, jotta ymmärrettäisiin tautia paremmin ja kehitettäisiin välineitä, joiden avulla tauti voidaan tunnistaa ja sitä aletaan hoitaa varhaisessa vaiheessa. Tähän sisältyy potilaiden ja heidän läheistensä avustaminen.

Alzheimerin taudin tutkimukseen tarjotaan rahoitusta myös innovatiivisia lääkkeitä koskevan aloitteen (IMI) kautta. Kyse on 2 miljardin euron arvoisesta julkisen ja yksityisen sektorin kumppanuudesta Euroopan komission (FP7) ja Euroopan lääketeollisuuden liiton (EFPIA) välillä, ja tarkoituksena on tukea nykyistä turvallisempien ja tehokkaampien lääkkeiden valmistamista koskevien välineiden ja menetelmien kehittämistä.

PharmaCog (IMI)

PharmaCog on yleiseurooppalainen kumppanuus. Se koostuu asiantuntijoista – jotka tavallisesti kilpailisivat keskenään – jotka yhdessä pyrkivät valmistamaan laadukkaita lääkkeitä Alzheimerin tautiin.

Aktiivisena ja terveenä ikääntymistä koskeva eurooppalainen innovaatiokumppanuus

Aktiivisena ja terveenä ikääntymistä koskeva eurooppalainen innovaatiokumppanuus on kunnianhimoinen uusi pilottihanke, jonka avulla pyritään lisäämään aktiivisena ja terveenä ikääntymistä koskevaa tutkimusta ja innovointia. Hankkeessa on asetettu tavoitteeksi lisätä keskimääräistä tervettä elinikää kahdella vuodella vuoteen 2020 mennessä. Tämä merkitsisi kolmea myönteistä asiaa: ikääntyneiden ihmisten terveydentilan ja elämänlaadun kohentamista, sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmien kestävyyden parantamista ja uusien liiketoimintamahdollisuuksien ja työpaikkojen luomista innovatiivisten tuotteiden yhteydessä.

Tavoitteena on auttaa kaikkia sidosryhmiä ylittämään käytännön innovaatioiden tarjoamisen esteet seuraavilla aloilla:

1. ennaltaehkäisy, seulonta ja aikainen diagnosointi
2. terveydenhuolto ja -hoito
3. ikääntyneiden ihmisten aktiivinen ja itsenäinen elämä.

Käytännössä kumppanuuden avulla kootaan yhteen resursseja ja alan asiantuntemusta, täydennetään heikkoja osaamisalueita, vauhditetaan innovointiprosessia ja helpotetaan uusien tuotteiden ja palveluiden lisäämistä. Tämä toteutetaan eritoten valvomalla, että käytössä olevia EU:n rahoitusvälineitä kohdennetaan ja koordinoidaan optimaalisesti ja tehokkaasti.

Aktiivisena ja terveenä ikääntymistä koskevan eurooppalaisen innovaatiokumppanuuden strategisesta täytäntöönpanosuunnitelmasta sovittiin sidosryhmien ohjausryhmässä vuoden 2011 lopulla. Siinä esitellään kumppanuuden ensimmäiset erityistoimet, jotka viranomaisten, yritysten ja kansalaisyhteiskunnan olisi toteutettava vuoteen 2020 mennessä. Toimiin sisältyy:

1. innovatiivisten keinojen löytäminen sen varmistamiseksi, että potilaat noudattavat lääkemääräyksiään;
2. innovatiivisten ratkaisujen löytäminen, jotta ehkäistäisiin iäkkäiden ihmisten kaatumisia ja tuettaisiin varhaista diagnosointia;
3. yhteistyön edistäminen, jotta ehkäistäisiin ikääntyneiden ihmisten toimintojen heikkenemistä ja heidän hauraudttaan ja kiinnitettäisiin erityishuomiota aliravitsemukseen;
4. hyväksi havaittujen integroitujen hoitomallien tukeminen iäkkäiden potilaiden kroonisissa sairauksissa esimerkiksi etävalvonnan kautta;
5. yhteentoimivien tieto- ja viestintäteknisten, itsenäistä elämistä koskevien ratkaisujen käyttöönoton parantaminen yleisten standardien avulla;
6. iäkkäille soveltuvien ja helppopääsyisten rakennusten, kaupunkien ja ympäristöjen innovoinnin edistäminen.

Euroopan komission tiedonannossa strategisen täytäntöönpanosuunnitelman toteuttamisen etenemisestä tarkastellaan näihin toimiin myönnettävää EU-tukea ja varmistetaan asiaankuuluvat sääntely- ja rahoituspuitteet sekä luodaan näyttöä ja innovatiivisia ideoita varten eurooppalainen foorumi.

5. EU:n tuki kansallisille poliittisille päättäjille: koordinoituja strategioita ja vastavuoroista oppimista

Väestörakenteen muutoksen ymmärtäminen

Aktiivisen ikääntymisen tukemisen ja Eurooppa 2020 -strategian tavoitteiden saavuttamisen kannalta tärkeintä on ymmärtää selvästi ne ennennäkemättömät väestörakenteen muutokset, jotka modernissa yhteiskunnassa ovat vallalla. EU on omaksunut aktiivisen roolin, kun se rohkaisee jäsenvaltioita, alueita ja sidosryhmiä lisäämään tietämystään haasteista ja mahdollisista ratkaisuista, jotta ikääntyvän väestön kokonaispotentiaali voitaisiin ottaa käyttöön.

Eurooppalaiset poliitikot, sidosryhmät ja asiantuntijat ovat vuodesta 2006 kokoontuneet kahden vuoden välein Euroopan väestöfoorumiin keskustellakseen väestörakenteen muutoksen edellyttämistä toimista. Euroopan komissio julkistaa tätä tukevan Euroopan väestöraportin, jossa esitellään väestörakenteen muutosta koskevat tärkeimmät tiedot ja luvut ja käsitellään tarkoituksenmukaisia toimia.

Euroopan komissio perusti vuonna 2007 väestökysymyksiä käsittelevän asiantuntijaryhmän, joka koostuu kaikkien jäsenvaltioiden edustajista. Sen tehtävänä on neuvoa komissiota erityisesti komission vuonna 2006 antamassa tiedonannossa (ks. laatikko) esitettyjen poliittisten suuntaviivojen täytäntöönpanossa. Komissio järjestää säännöllisesti seminaareja ja hyviä käytäntöjä käsitteleviä työpajoja väestökysymyksistä, ja näiden tuloksia käytetään asiantuntijaryhmän työssä.

Tutkimussuunnitelman kehittäminen perheiden hyvinvointia varten

FAMILYPLATFORM-hankkeelle myönnettiin EAF:n yhteydessä Euroopan unionin seitsemännestä puiteohjelmasta rahoitusta 18 kuukauden ajaksi (lokakuu 2009 – maaliskuu 2011), jotta arvioitaisiin olemassa olevaa tutkimusta ja määriteltäisiin perheiden hyvinvoinnin lisäämiseen kaikkialla Euroopassa tähtäävä tutkimussuunnitelma.

Eurooppalainen perheallianssi (EAF) on koonnut yhteen EU:n ja hallitusten edustajat vaihtamaan ajatuksia, tietoa ja kokemuksia vuodesta 2007 lähtien. Se keskittyy tukemaan perheitä suosivia toimintalinjoja, joiden myötä eritoten naiset pystyvät tasapainottamaan työ- ja perhe-elämäänsä väestörakenteen muuttuessa, erityisesti hoitovastuun lisääntyessä.

Eurostat julkaisi Euroopan teemavuoden kunniaksi kattavan tietopaketin Active ageing and solidarity between generations: A statistical portrait of the European Union 2012 (Aktiivinen ikääntyminen ja sukupolvien välinen solidaarisuus: Euroopan unionin tilastoja 2012), jossa on tilastotietoja väestörakenteesta, työmarkkinoista, siirtymisestä työelämästä eläkkeelle, hyvinvoinnista ja terveydenhuollosta, elinolosuhteista ja osallistumisesta yhteiskuntaan. Aktiivista ikääntymistä käsittelevästä Eurobarometri-tutkimuksesta, joka niin ikään julkaistiin tammikuussa 2012, saa käsityksen eurooppalaisten suhtautumisesta ikääntymiseen, eläkeikään, vapaaehtoistyöhön, vanhustenhoitoon ja ikääntyneille henkilöille tarkoitettuun tekniikkaan sekä mielenkiintoisista kulttuurienvälisistä eroista.

Euroopan komission tiedonannossa **Euroopan väestökehitys – Haasteista mahdollisuuksiin** (KOM(2006) 571) esitellään väestörakenteen muutokseen liittyviä poliittisia toimia. Niihin sisältyvät työ- ja perhe-elämän parempi yhteensovittaminen, laadukas ja nykyistä pidempi työura, tuottavuuden parantaminen, maahanmuuttajien nykyistä parempi integroiminen ja kestävä julkinen rahoitus, jotta voidaan taata riittävät sosiaaliturvajärjestelmät pitkällä aikavälillä.

Euroopan työllisyysstrategia

Aktiivisen ikääntymisen edistäminen työssä on sekä olennainen osa aktiivisen ikääntymisen ohjelmaa että keskeinen elementti pyrittäessä saavuttamaan Euroopan taloudellisia ja sosiaalisia tavoitteita tulevaisuudessa. On hyvin tärkeää löytää keinoja voittaa rakenteelliset ja käyttäytymistä koskevat esteet, joiden vuoksi ikääntyneet työntekijät eivät voi pysyä aktiivisina työmarkkinoilla.

Työllisyyspolitiikka kuuluu jäsenvaltioiden toimivaltaan. EU voi kuitenkin osallistua yhteisten työllisyystavoitteiden saavuttamiseen. Euroopan komissio valvoo ja helpottaa jäsenvaltioiden välistä vastavuoroista oppimista, joka koskee uusien ja parempien työpaikkojen luomista EU:ssa. Euroopan työllisyysstrategia tarjoaa EU-maille puitteet ([9]), joiden avulla voidaan jakaa kokemuksia, opetusta ja ajatuksia työllisyyspolitiikasta. Lisäksi komissio tarjoaa jäsenmaille kokonaisanalyyseja ja suosituksia.

Eurooppa 2020 -strategiassa on EU:n työllisyystavoitteeksi asetettu 75 prosenttia 20–64-vuotiaista naisista ja miehistä vuoteen 2020 mennessä. Tavoitteen saavuttamiseksi komissio rohkaisee jäsenvaltioita panemaan täytäntöön aktiivista ikääntymistä koskevia menettelytapoja, jotka hillitsevät aikaista eläkkeelle siirtymistä ja suosivat työssä pysymistä ja ikääntyvien työntekijöiden uudelleen integroitumista.

Eurooppa 2020 -strategian eurooppalaisiin lippulaiva-aloitteisiin kuuluu Uuden osaamisen ja työllisyyden ohjelma. Siinä korostetaan ikääntyvien työntekijöiden taitojen päivittämisen merkitystä, sillä he ovat erityisen haavoittuvia talouden rakennemuutoksille, ja menettelytapoja, joissa tuetaan ikääntyvien henkilöiden siirtymisiä työmarkkinoilla,

([9]) Ks. avoin koordinointimenetelmä: http://europa.eu/legislation_summaries/glossary/open_method_coordination_fi.htm.

erityisesti työttömyydestä takaisin työhön. Elinikäisen oppimisen ohjelma on hyvin tärkeä tässä yhteydessä (ks. s. 18).

Komissio hyväksyi huhtikuussa 2012 uuden työllisyyspaketin, jossa jäsenvaltioita rohkaistaan lisäämään työvoiman kysyntää, alentamaan työn verotusta ja tukemaan taitojen kehittämistä aloilla, joilla on tulevaisuudessa suurin työpaikkojen synnyn mahdollisuus, kuten vihreässä taloudessa, terveydenhuoltopalveluissa ja tieto- ja viestintätekniikassa. Siinä korostettiin erityisesti elinikäistä oppimista avainasiana työn turvaamisessa.

Eurofound: elin- ja työoloista asiantuntemusta tarjoava EU:n kolmikantaelin

Dublinissa toimiva Euroopan elin- ja työolojen kehittämissäätiö tarjoaa tietoja, neuvoja ja asiantuntemusta – elin- ja työoloista, työmarkkinasuhteista ja muutoksen hallinnasta Euroopassa – EU:n sosiaalipolitiikan keskeisille toimijoille, kuten hallituksille, EU:n toimielimille ja työmarkkinaosapuolille. Se on laatinut aktiivista ikääntymistä käsittelevän voimavarapaketin, jossa tarkastellaan erityisesti sitä, mitä muutoksia työpaikalla on tehtävä ikääntyvien työntekijöiden pitämiseksi työssä, ja virallisen eläkeiän ylittäneiden henkilöiden osuutta työvoimasta.

Sosiaalisen suojelun ja sosiaalisen osallisuuden avoin koordinointimenetelmä

Aktiiviseen ikääntymiseen työmarkkinoilla, aktiiviseen ikääntymiseen yhteisössä ja terveenä ikääntymiseen vaikuttavat sosiaaliturvajärjestelmät sekä köyhyyttä ja sosiaalista syrjäytymistä koskevat ongelmat. Sosiaaliturvajärjestelmien ja työllisyyspolitiikan on tuettava toisiaan, jotta ihmisiä rohkaistaisiin olemaan työssä pidempään ja jotta heille annettaisiin siihen mahdollisuus, kun taas sosiaalietuuksien siirtojärjestelmät ja terveys- ja sosiaalipalvelut varmistavat, että ikääntyneet henkilöt voivat aktiivisesti osallistua yhteiskuntaan ja elää itsenäisesti.

Työllisyyspolitiikan tavoin myös sosiaaliturvapolitiikka ja sosiaalista osallisuutta koskeva politiikka ovat jäsenvaltioiden vastuulla. EU antaa kuitenkin suuren panoksen, kun se tukee uudistuksia määrittämällä yhteisiä tavoitteita ja vastavuoroisen oppimisprosessin. Prosessi tunnetaan sosiaalisen suojelun ja sosiaalisen osallisuuden avoimena koordinointimenetelmänä (OMC ([10])). Avoin koordinointimenetelmä kattaa eläkkeet, terveydenhuollon ja pitkäaikaishoidon sekä sosiaalisen osallisuuden. Se tarjoaa jäsenvaltioille:

1. yleiset tavoitteet
2. onnistumisen mittaamiseen tarkoitetut yhteiset indikaattorit
3. raportointipuitteet
4. vertailuanalyysin suorituskyvyn vertailemiseksi ja parhaiden käytäntöjen tunnistamiseksi.

Sosiaalisen suojelun komitean laatimat raportit auttavat arvioimaan edistystä ja tunnistamaan keskeiset haasteet ja tulevaisuuden painopisteet. Vertaisarviointiseminaareissa levitetään parhaita käytäntöjä ja keskustellaan niistä jäsenvaltioiden välillä.

Ratkaiseva vaikutus köyhyyteen ja sosiaaliseen osallisuuteen

Jotta saavutettaisiin Eurooppa 2020 -strategiassa asetettu tavoite auttaa vähintään 20 miljoonaa ihmistä eroon köyhyydestä ja sosiaalisesta syrjäytymisestä, monissa maissa on tarkasteltava myös ikääntyneiden ihmisten ja etenkin naisten tilannetta.

Sosiaalisen suojelun ja osallisuuden avoin koordinointimenetelmä tukee jäsenvaltioita siinä, että kaikki voivat käyttää yhteiskuntaan osallistumisessa tarvittavia resursseja, oikeuksia ja palveluja, torjuu syrjäytymistä ja sen syitä sekä antaa mahdollisuuden päästä työmarkkinoille.

Sen lisäksi, että Euroopan komissio tukee keskinäistä oppimista ja vaihtoa avoimen koordinointimenetelmän kautta, se on perustanut köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen torjunnan eurooppalaisen foorumin yhtenä Eurooppa 2020 -strategian seitsemästä lippulaiva-aloitteesta. Se pyrkii vahvistamaan työtä kaikilla tasoilla saavuttaakseen köyhyyden vähentämistä koskevan EU:n yleistavoitteen. Siinä pyritään erityisesti tukemaan uusia kumppanuuksia ja sosiaalista innovointia sekä hyödyntämään parhaalla tavalla kaikkia EU-varoja sosiaalisen osallisuuden tavoitteiden saavuttamiseksi.

Foorumi perustettiin Köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen torjunnan eurooppalaisen teemavuoden 2010 seurauksena.

EU:n keskeinen painopiste köyhyyden torjunnassa on syrjinnän poistaminen ja vammaisten, etnisten vähemmistöjen, maahanmuuttajien ja muiden heikossa asemassa olevien ryhmien integroinnin lisääminen. Tällä on merkitystä haavoittuvassa asemassa olevien iäkkäiden ihmisten tilanteen kannalta. Köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen torjunnan foorumissa keskitytään erityisesti myös ikääntyvien maahanmuuttajien sosiaalisiin riskeihin tässä yhteydessä, mukaan lukien heidän mahdollisesti tarvitsemiensa kulttuuristen ja kielellisten tarpeiden tarkastelu sekä heidän kohtaamansa köyhyys- ja eristäytymisriskit.

Tarkoituksenmukaisten, kestävien ja turvallisten eläkkeiden kokonaisvaltainen strategia

Tarkoituksenmukaisten eläkejärjestelmien kestävyys tulevaisuudessa on aktiivisen ikääntymisen keskeinen vaatimus tulevina vuosikymmeninä. Monilla ikääntyneillä ihmisillä ei ole vanhuuseläkkeensä lisäksi muuta tulolähdettä, ja ihmisten valmiudet osallistua kokonaisvaltaisesti yhteiskuntaan ovat vähäiset ilman riittäviä tuloja.

EU on laatinut jäsenvaltioille yhteisen kehyksen, jonka puitteissa ne voivat jakaa ajatuksia, lähestymistapoja, tietämystä ja kokemusta eläkkeistä. Prosessilla on seuraavat yhteiset tavoitteet:

1. riittävät eläketulot kaikille solidaarisuuden ja oikeudenmukaisuuden hengessä sukupolvien välillä ja niiden sisällä
2. julkisten ja yksityisten eläkejärjestelmien kestävä rahoitus erityisesti tukemalla pidempiä työuria ja aktiivista ikääntymistä
3. avoimet ja yksilön ja yhteiskunnan tarpeisiin soveltuvat eläkejärjestelmät.

([10]) Avoin koordinointimenetelmä: http://europa.eu/legislation_summaries/glossary/open_method_coordination_fi.htm.

Eläkkeitä koskevien vertaisarviointien esimerkkejä

Vuonna 2011 yhdeksän EU-maata teki vertaisarvioinnin hollantilaisesta menettelytavasta, jolla **tasapainotetaan rahoitettujen eläkejärjestelmien turvallisuutta ja kohtuuhintaisuutta.**

Kymmenen maata teki vuonna 2011 vertaisarvioinnin saksalaisesta työstä, joka koskee **elämäntilanteiden vaikutuksia naisten eläkkeisiin**.

Vuoden 2010 yhteisessä eläkeraportissa korostettiin lisäuudistusten tarvetta erityisesti aktiivisen ikääntymisen saavuttamiseksi työssä – eritoten ikääntyneiden naistyöntekijöiden osalta. EU helpottaa kansallisia uudistusponnisteluja erityisesti vertaisarviointien avulla.

Komissio antoi 16. helmikuuta 2012 eläkkeitä koskevan valkoisen kirjan, jossa esitellään, millä tavalla EU ja jäsenvaltiot voivat parhaiten varmistaa riittävät eläketulot, nimenomaan aktiivisen ikääntymisen kautta. Komissio ehdotti toimenpiteitä, joiden avulla parannetaan työelämässä vietettyjen vuosien ja eläkevuosien välistä tasapainoa ja lisätään mahdollisuuksia tehdä lisäsäästöjä eläkkeissä.

Yhteistyö terveydenhuollon ja pitkäaikaishoidon alalla

Terveydenhuollon ja pitkäaikaishoidon järjestelmillä voi olla tärkeä rooli terveenä ikääntymisen ja itsenäisen elämän mahdollistamisessa. Järjestelmiin kohdistuu kuitenkin valtava paine väestörakenteen muuttuessa ja talousarvioleikkausten aikana.

Näiden järjestelmien organisointi kuuluu kansalliseen politiikkaan ja usein aluepolitiikkaan. EU-prosessissa tuetaan kuitenkin keskinäistä vaihtoa ja oppimista nimeämällä ratkaisuja, jotka on saavutettava:

1. koti-, yhteisö- ja laitospalvelujen saanti, myös kohtuuhintaisesti tai sairausvakuutuksen kautta ja lyhyen odotuksen jälkeen;
2. laatu, myös hoitotasojen hyvän koordinoinnin kautta ja painopisteen ollessa kuntoutuksessa ja henkilöiden auttamisessa pysymään omassa kodissaan;
3. kestävyys, myös julkisen ja yksityisen rahoituksen asianmukaisen yhdistelmän avulla, ja nykyistä parempi palvelujen välinen koordinointi sekä terveyden edistäminen.

EU helpottaa jäsenvaltioiden uudistusprosesseja vertaisarviointien avulla ja rahoittamalla hankkeita, joissa on tarkoitus antaa kansallisille päättäjille entistä parempi mahdollisuus käyttää kansainvälisiä kokemuksia.

Terveydenhuollon ja pitkäaikaishoidon vertaisarviointien esimerkkejä

Seitsemän EU-maata teki vuonna 2011 vertaisarvioinnin ruotsalaisesta lähestymistavasta, joka koski **paisuvien hoitotarpeiden ja leikattujen resurssien käsittelyä**.

Kahdeksan EU-maata teki vuonna 2009 vertaisarvioinnin **Alzheimerin tautia ja muita vastaavia tauteja koskevasta ranskalaisesta työstä, jossa tarkasteltiin käyttäytymishäiriöiden hoitamista potilaan kotona**.

EU tukee aktiivisena ja terveenä ikääntymistä myös parantamalla hauraiden ikäihmisten hoidon laatua sekä laitoksissa että kotihoidossa. EU on keskittynyt erityisesti vanhusten hyväksikäytön ehkäisemiseen. Vuonna 2007 tehdystä terveydenhuoltoa ja pitkäaikaishoitoa koskevasta Erityiseurobarometri-tutkimuksesta kävi ilmi, että 55 prosenttia eurooppalaisista uskoi, että useat (muiden hoidosta riippuvat) iäkkäät ihmiset joutuvat niiden hyväksikäyttämiksi, joiden on määrä hoitaa heitä.

Euroopan komissio järjesti maaliskuussa 2008 suurkonferenssin ikääntyneiden henkilöiden ihmisarvon suojaamisesta ja vanhusten hyväksikäytön ja laiminlyöntien ennaltaehkäisystä. Konferenssin oli tarkoitus auttaa lisäämään ilmiön ymmärtämistä ja sitä, miten sitä voidaan torjua tehokkaasti eri puolilla Eurooppaa.

Tämän jälkeen Euroopan parlamentti pyysi kokeilutointa, jonka Euroopan komissio toteutti järjestämällä ehdotuspyynnön hankkeista, joissa keskitytään julkisessa terveydenhuollossa ja pitkäaikaishoitojärjestelmissä tapahtuvan vanhusten hyväksikäytön valvontaan ja tunnistetaan parhaita käytäntöjä sen ehkäisemiseksi.

Vanhusten hyväksikäyttöä torjuva pilottialoite: kolme EU:n rahoittamaa hanketta

EuROPEAN – Vanhusten hyväksikäytön ja laiminlyöntien ehkäisyn eurooppalainen viitekehys http://www.preventelderabuse.eu

MILCEA – Julkisessa terveydenhuollossa ja pitkäaikaishoitojärjestelmissä tapahtuvan vanhusten hyväksikäytön valvonta kaikkialla Euroopan unionissa http://www.milcea.eu

WeDO – Eurooppalainen kumppanuus vanhusten hyvinvoinnin ja ihmisarvon tukemiseksi http://www.wedo-partnership.eu/

Komissio on niin ikään rahoittanut ABUEL-nimisen hankkeen, joka tarjoaa vanhusten hyväksikäytön esiintymistä koskevan monikansallisen tutkimuksen kansanterveysalan toimintaohjelmassa.

EU:n Daphne-ohjelmassa torjutaan lapsiin, nuoriin ja naisiin kohdistuvan väkivallan kaikkia muotoja sekä suojellaan uhreja ja riskiryhmiä. Ohjelmasta on myös rahoitettu vanhusten hyväksikäytön torjuntaan tähtääviä toimia. Näissä on haettu parempia keinoja paljastaa, valvoa, käsitellä ja ehkäistä vanhusten huonoa kohtelua, johon kuuluu fyysinen ja taloudellinen hyväksikäyttö. Daphne-ohjelmaan kuuluva Eustacea-hanke synnytti eurooppalaisen peruskirjan pitkäaikaishoitoa ja -apua tarvitsevien ikääntyneiden ihmisten oikeuksista ja vastuusta.

Daphne-ohjelma: puuttuminen perheessä tapahtuvaan hyväksikäyttöön

Tabun nro 2 rikkominen merkitsee, että terveys- ja sosiaalipalvelujen ammattilaisille annetaan valtuutus torjua iäkkäisiin naisiin kohdistuvaa perheväkivaltaa. Tätä edelsi ensimmäinen hanke, jonka jälkeen julkaistiin **tabun rikkomista** koskeva raportti vuonna 2008.

Ikään perustuvan syrjinnän asettaminen kyseenalaiseksi

Edellä esitelty lainsäädäntö ei ole ainoa keino torjua syrjintää. Huomattavan panoksen tähän työhön EU:n tasolla ovat tarjonneet toimet, joiden avulla lisätään ikään perustuvan syrjinnän ilmiön – jota usein esiintyy muiden syrjinnän muotojen rinnalla – ymmärrystä ja tietoisuutta ja sitä, miten kielteisesti se vaikuttaa yksilöihin ja yhteiskuntaan. Komissio

- on vuodesta 2003 lähtien rahoittanut eurooppalaista kampanjaa Moninaisuuden puolesta, syrjintää vastaan. Sen puitteissa julkaistaan elokuvia, kuvia ja kirjallista materiaalia, joiden avulla torjutaan stereotypioita ja lisätään tietoisuutta syrjinnästä ja sitä torjuvasta lainsäädännöstä;
- tukee syrjintäkiellon asiantuntijaryhmiä, joiden tarkoituksena on tarjota analyyseja ja tiedonvaihtoa jäsenvaltioiden välillä sosioekonomisista ongelmista, lainsäädännöstä, tasa-arvoelimistä ja hyvästä hallintotavasta. Ryhmät vahvistavat hyvän käytännön ja tuottavat julkaisuja, muun muassa kaksi julkaisua ikään perustuvasta syrjinnästä ja työllisyydestä;
- antoi vuonna 2009 toimeksiannon syrjintää EU:ssa koskevasta erityiseurobarometri-tutkimuksesta, jotta ymmärrettäisiin yleistä suhtautumista ilmiöön. Tutkimuksesta kävi ilmi, että ikää pidettiin kaikkein yleisimpänä haittana työnhaussa.

Komissio on selkeästi esittänyt sitoumuksensa ikään ja muihin eri syihin perustuvan syrjinnän torjuntaan tiedonannossaan Syrjimättömyys ja yhtäläiset mahdollisuudet: uusi sitoutuminen. Komissio tukee ikään perustuvan syrjimättömyyden järjestelmällistä sisällyttämistä kaikkiin menettelytapoihin.

Komissio rahoittaa myös monimuotoisuutta käsittelevien kansallisten peruskirjojen vaihtofoorumia, jonka tarkoituksena on edistää lähestymistapaa, jossa yrityksiä rohkaistaan vapaaehtoisesti pitämään kiinni monimuotoisuutta koskevista sitoumuksista. Foorumi koostuu järjestöistä, jotka tukevat ja panevat täytäntöön monimuotoisuutta käsitteleviä kansallisia peruskirjoja. Lisäksi ne levittävät hyväksi todettua monimuotoisuuden hallinnan kulttuuria, joka perustuu etuihin, joita monimuotoinen työvoima, muun muassa ikääntyneet työntekijät, tuo liiketoimintaan.

Yhtäläiset mahdollisuudet vammaisille

Vaikka korkea ikä ei olekaan sama asia kuin vammaisuus, fyysisen tai henkisen vamman riski kasvaa nopeasti korkean iän myötä. Jonkinasteisesta vammasta ja ympäristön esteistä kärsivien ikääntyneiden ihmisten auttaminen siten, että nämä selvittävät kyseiset esteet, on tärkeä keino tukea aktiivista ikääntymistä.

Vammaispolitiikka kuuluu pääasiassa jäsenvaltioiden toimivaltaan. EU pyrkii kuitenkin lisäämään jäsenvaltioiden politiikan arvoa edistämällä hyviä käytäntöjä ja vastavuoroista oppimista, erityisesti innovatiivisista hankkeista. Tällä pyritään edistämään EU:n sitoumusta panna täytäntöön vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva YK:n yleissopimus (ks. s. 5).

Euroopan vammaisstrategiassa 2010–2020 käsitellään yksityiskohtaisesti EU-tason toimia ja välineitä, joiden avulla voitetaan vammaisten kokemia työhön ja talous- ja sosiaaliseen elämään osallistumisen esteitä. Strategia kattaa seuraavat asiat:

1. Esteettömyys – tässä noudatetaan kaikkien käyttäjien vaatimukset täyttävää suunnittelua rakennusten, liikenteen sekä tiedottamisen ja viestinnän suunnittelussa, eurooppalaisten standardien määrittäminen mukaan lukien. (Ks. valmisteilla olevaa eurooppalaista esteettömyyslakia koskeva kohta s. 6.)
2. Osallistuminen – myös sosiaaliseen, poliittiseen ja kulttuurielämään.
3. Tasa-arvo – työssä tapahtuvaa syrjintää koskeva EU:n direktiivi (s. 6) on keskeinen väline torjuttaessa vammaisuuteen perustuvaa syrjintää, joka on esteenä aktiiviselle ikääntymiselle työssä.
4. Työllisyys – esteettömien työpaikkojen kehittämistä koskevan työharjoittelun, koulutuksen ja hankkeiden tukeminen (ks. s. 8, 18 ja 19) sekä syrjinnän vastainen lainsäädäntö (s. 6).
5. Koulutus ja elinikäinen oppiminen – yhdenvertainen pääsy koulutukseen ja elinikäisen oppimisen mahdollisuuksiin koko elinaikana (s. 18).
6. Sosiaalinen suojelu ja sosiaalinen osallisuus – vastavuoroisen oppimisen tukeminen varmistamalla, että jäsenvaltioiden järjestelmät ovat asianmukaiset (ks. s. 14–15).
7. Terveys – tähän sisältyy tasapuolinen pääsy laadukkaaseen terveydenhuoltoon (s. 15) ja kuntouttavan ja ennaltaehkäisevän hoidon tukeminen, sillä se on ratkaisevan tärkeä seikka terveenä ikääntymisen kannalta (s. 11–12). EU tukee myös työterveyttä ja -turvallisuutta, jotta vähennettäisiin tapaturmia, jotka voivat johtaa työkyvyttömyyteen ja riippuvuuteen (s. 7).

Euroopan vammaisten päivä, jota vietetään 3. joulukuuta, tukee näitä pyrkimyksiä saattamalla yhteen keskeiset sidosryhmät ja poliittiset toimijat.

Sukupuolten tasa-arvoa koskeva strategia

Euroopan komissio on hyväksynyt kaksitahoisen lähestymistavan sukupuolten tasa-arvon saavuttamiseksi. Se on hyväksynyt sukupuolten tasa-arvoa koskevia toimenpiteitä, lainsäädäntö ja tietoisuuden lisääminen mukaan lukien, ja sisällyttänyt sukupuolten tasa-arvon näkökulman kaikkiin EU-politiikan aloihin, erityisesti Eurooppa 2020 -strategian ja eläkeuudistusohjelman yhteydessä.

Sukupuolten välinen epätasa-arvo ja erot koko eliniän ajan johtavat siihen, että naisten eläketulot ovat alhaisemmat, ja ikääntyessään he ovat vaarassa köyhtyä. Lisäksi iäkkäät naiset ovat hoitopalvelujen pääasiallisia käyttäjiä ja tarjoajia. EU pyrkii torjumaan kyseisiä eroja ja näin antamaan panoksensa sen varmistamiseksi, että sekä ikääntyneet naiset että miehet voivat hyötyä aktiivisesta, terveestä ja tyydyttävästä elämästä.

Komissio vahvisti sitoutumistaan naisten ja miesten tasa-arvon toteuttamiseen esittäessään vuonna 2010 naisten peruskirjan ja naisten ja miesten tasa-arvoon tähtäävän strategian 2010–2015. Siinä tuetaan jäsenvaltioita sukupuolten tasa-arvon saavuttamiseen tähtäävässä toiminnassa seuraavin keinoin:

- naisten ja miesten tasa-arvoa koskevien vuosikertomusten julkaiseminen;
- rakenteiden laatiminen EU:n tasolla – esimerkiksi sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen korkean tason

ryhmä ja naisten ja miesten yhtäläisiä mahdollisuuksia käsittelevä komitea pyrkivät edistämään sukupuolten tasa-arvoa, sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista ja naisten ja miesten yhtäläisiä mahdollisuuksia;
- sukupuolten tasa-arvon asiantuntijaverkostojen luominen.

Naisten ja miesten yhtäläisiä mahdollisuuksia käsittelevä neuvoa-antava komitea antoi vuonna 2011 lausunnon **aktiivisen ikääntymisen ja sukupolvien välisen solidaarisuuden sukupuoliulottuvuudesta**.

Sukupuolten tasa-arvon asiantuntijaverkosto julkisti 2011 kertomuksen **aktiivisen ikääntymisen ja sukupuolten tasa-arvon politiikoista: naisten ja miesten työllisyys ja sosiaalinen osallisuus myöhäisessä työiässä ja varhaisessa eläkeiässä**.

Sukupuoliasioita on käsitelty komission tiedonannoissa, Euroopan parlamentin päätöslauselmissa ja neuvoston päätelmissä, joissa on keskitytty samapalkkaisuuteen, aktiivisen ja arvokkaan ikääntymisen yhtäläisiin mahdollisuuksiin ja naisten asemaan ikääntyvässä yhteiskunnassa.

Sosiaaliset innovaatiot

EU tukee sosiaalisia innovaatioita yhä tärkeämpänä käsitteenä ja lähteenä uusille ja luoville ratkaisuille sosiaalisiin ja yhteiskunnallisiin haasteisiin. Tähän sisältyy uusien keinojen löytäminen aktiivisen ikääntymisen edistämiseksi. Tukea tarjotaan uusille aloitteille myönnettävänä alkurahoituksena ja lisärahoituksena menestyneille pienimuotoisille hankkeille ja aloitteille, jotka jakavat hyviä käytäntöjä ja innovatiivisia ideoita alueellisten ja kansallisten rajojen ulkopuolelle.

Köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen torjuntaa koskevaan lippulaivahankkeeseen, eurooppalaiseen foorumiin, on sisällytetty sosiaalisia innovaatioita koskeva eurooppalainen aloite, jotta kehitettäisiin sosiaalisten uudistusten näyttöön perustuvaa lähestymistapaa. Aloite saa useista EU-rahastoista, esimerkiksi Euroopan sosiaalirahastosta (ks. s. 8) ja Progress-ohjelmasta (ks. alla), tukea näihin toimiin. Sosiaaliset innovaatiot muodostavat niin ikään tärkeän osan innovaatiounionin lippulaivahanketta (s. 11).

Sosiaaliset innovaatiot sisältyvät sekä ESR:n että EAKR:n sääntöjä 2014–2020 koskeviin komission ehdotuksiin. Tämä merkitsee, että jäsenvaltiot voivat päättää investoida sosiaalisiin innovaatioihin ja kohdentaa rakennerahastojen varoja tähän tarkoitukseen. Komissio julkaisee sosiaalisia innovaatioita käsittelevät ohjeet EU:n alueita varten ennen kesää 2012.

EU:n työllisyyttä ja yhteisvastuuta koskeva ohjelma (Progress)

Progress-ohjelman budjetti on 743,25 miljoonaa kaudella 2007–2013, ja siitä rahoitetaan muun muassa tutkimuksia, oikeudellista koulutusta ja menettelytapakoulutusta, verkostoitumista kansalaisjärjestöjen kanssa, valtioiden välistä vaihtoa ja julkisia valistuskampanjoita. Ohjelmassa edistetään aktiivisen ikääntymisen ohjelmaa muun muassa seuraavilla toimilla:

- näyttöön perustuvien menettelytapojen tutkiminen työstä eläkkeelle siirtymistä varten
- syrjimättömyyttä, monimuotoisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa käsittelevien asiantuntijoiden verkostot
- syrjimättömyyttä ja sukupuolten tasa-arvoa koskeva koulutus juridisen ja politiikan alan ammattilaisille
- esteettömyyttä koskevat tutkimukset Euroopassa ja Esteetön kaupunki -palkinto
- sosiaalisia innovaatioita koskevat hankkeet.

Progress-ohjelma mahdollistaa myös ikääntyneiden henkilöiden mielipiteiden ilmaisemisen yhteisrahoittamalla AGE Platform Europe -verkostoa, johon kokoontuvat yhteen ikääntyneiden henkilöiden järjestöt eri puolilta EU:ta, sekä samantyyppisiä sukupuoli-, vammais- ym. asioita käsitteleviä verkostoja.

Komissio on ehdottanut kaudeksi 2014–2020 jatkajaa sosiaalisen muutoksen ja innovaatioiden ohjelmalle. Siinä yhdistyisivät Progress, Euroopan työnvälitysverkosto (EURES) ja eurooppalainen Progress-mikrorahoitusjärjestely.

Kansanterveyden painopisteet, liikunnan edistäminen ja rahoitus

Terveysalan menettelytapojen määrittäminen kuuluu jäsenvaltioiden toimivaltaan, mutta EU voi auttaa kehittämään tietämystä ja ymmärrystä kansanterveydellisten ongelmien käsittelemiseksi, tautien ehkäisemiseksi ja terveysuhkien torjumiseksi. EU kiinnittää myös huomiota keskeisiin kansanterveyden painopisteisiin terveenä ja aktiivisena ikääntymistä koskevien pitkän aikavälin pyrkimysten mukaisesti.

Tässä yhteydessä EU:n terveysstrategialla 2008–2013 on kolme pyrkimystä:
1. hyvän terveyden edistäminen ikääntyvässä Euroopassa
2. kansalaisten suojeleminen terveysuhilta
3. dynaamisten terveydenhuoltojärjestelmien ja uusien tekniikoiden tukeminen.

Euroopan unionin neuvosto vaati vuonna 2008 tekemissään päätelmissä jäsenvaltioita ja komissiota kehittämään tehokkaita kansanterveysstrategioita ikään liittyvien hermorappeumasairauksien torjumiseksi, ja neuvoston suosituksissa vuonna 2009 keskityttiin tarpeeseen varmistaa potilasturvallisuus ja ennaltaehkäistä terveydenhuoltoon liittyviä infektioita.

Euroopan komissio on julkistanut tiedonantoja telelääketieteen järjestelmistä ja palveluista sekä eurooppalaisen aloitteen Alzheimerin taudista ja muista dementioista, jotta tuettaisiin edistystä näillä aktiivisena ja terveenä elämisen keskeisillä aloilla.

Urheilussa EU omaksuu erityisen roolin terveyttä edistävän liikunnan tukemisessa, muun muassa keinona saavuttaa aktiivinen ja terve ikääntyminen. EU on laatinut urheilusta valkoisen kirjan (2007) ja tiedonannon (2011), joissa on tunnustettu liikunnan sosiaaliset ja taloudelliset hyödyt. Neuvoston perustama asiantuntijaryhmä "Urheilu, terveys ja osallistuminen" tekee työtä liikunnan edistämiseksi. Se on julkaissut liikuntaa käsittelevät EU:n suuntaviivat, jossa on ikääntyneille tarkoitettuja palveluja käsittelevä luku. Valmisteilla on EU:n uusi poliittinen aloite näiden suuntaviivojen täytäntöönpanosta kansallisella tasolla. Liikuntaa ja aktiivista ikääntymistä tukevien kansalliset rajat ylittävien hankkeiden rahoitusta oli saatavilla vuonna 2009 ja jälleen vuonna 2012.

Komissio on myös perustanut terveyskomiteoita ja asiantuntijaryhmiä, jotka parantavat keskeisten kansallisten, paikallisten ja alueellisten sidosryhmien välistä vaihtoa ja oppimista tärkeistä ikääntymiseen liittyvistä terveysongelmista, kuten tupakoinnista, ylipainosta, liiallisesta alkoholin käytöstä, syövästä sekä ravintoa ja liikuntaa koskevista yhteistyömenetelmistä, hi-viruksesta/aidsista, terveysturvasta ja terveyttä koskevista tiedoista.

Asialle omistetusta EU:n terveysohjelmasta on vuosiksi 2008–2013 myönnetty 321 miljoonaa euroa toimiin, joiden avulla tuetaan terveyttä ja vähennetään terveyteen liittyvää epätasa-arvoa. Tavoitteena on lisätä terveitä elinvuosia ja edistää terveenä ikääntymistä sekä toimia, joissa keskitytään muun muassa potilasturvallisuuteen ja terveyttä koskeviin tietoihin. Monissa muissa EU:n rahoitusohjelmissa – erityisesti tutkimuksessa (ks. s. 10) – on niin ikään kansanterveyteen liittyvä ulottuvuus.

Euroopan komissio on tehnyt ehdotuksen uudeksi Kansanterveys kasvun tukena -ohjelmaksi 2014–2020. Siinä pyritään Eurooppa 2020 -strategian tavoitteisiin, erityisesti työllisyydessä, innovaatioissa ja kestävyydessä. Siinä kaavaillaan erityistukea aktiivista ja tervettä ikääntymistä koskevalle EU:n innovaatiokumppanuudelle (s. 11). EU:n koulutus-, nuoriso- ja urheiluohjelmaa, Yhteinen Erasmus 2014–2020, koskevan komission uuden ehdotuksen urheilua käsittelevässä luvussa keskitytään terveyttä edistävän liikunnan tukemiseen.

Esteettömyyden ja liikkuvuuden edistäminen

Liikenne kuuluu EU:n tärkeimpiin yhteisen politiikan aloihin. Siinä on keskitytty ihmisten ja tavaroiden vapaan liikkuvuuden toteuttamiseen sisämarkkinoiden tueksi. Liikennepolitiikassa on kuitenkin myös tarkasteltu liikkuvuuskysymyksiä, jotka voivat olla ratkaisevia siinä mielessä, että ihmisillä olisi ikääntyessään mahdollisuus pysyä aktiivisina työmarkkinoilla ja yhteisössä.

Kaupunkiliikenteen toimintasuunnitelmassa (2009) edistetään sellaisten integroitujen liikenneratkaisujen tarjoamista, joissa keskitytään vanhenevan väestörakenteen kansalaisiin. Siinä tuetaan eritoten vihreämpää kaupunkiliikennettä, esteettömyyttä, matkustajan oikeuksia ja älykkäitä liikennejärjestelmiä. Euroopan komissio tukee innovatiivisia hankkeita ja jäsenvaltioiden ja alueiden kokemusten ja tietämyksen vaihtoa monilla rahoitusväylillä. Näihin kuuluu seitsemännen puiteohjelman yhteistyö – liikenne (ks. s.10) –, aluekehitysrahastot (s. 8) ja Älykäs energiahuolto Euroopassa -ohjelma (s. 10).

Jotta edistettäisiin Euroopan kaupunkiympäristön tekemistä esteettömäksi kaikille, komissio tukee EU:n Esteetön kaupunki -palkintoa, jonka yhteydessä annetaan tunnustusta kaupungeille, jotka ovat omistautuneet esteettömän ympäristön tarjoamiseen kaikille. Tähän kuuluu fyysinen ympäristö, kuljetus-, tieto- ja viestintätekniikat ja -järjestelmät ja muut laitteet ja palvelut.

Aktiivinen ikääntyminen edellyttää myös tavaroiden ja palvelujen saantia (ks. valmisteilla oleva lainsäädäntö s. 6). EU:n kuluttajapoliittisessa strategiassa (2007–2013) yksilöidään kasvu monien ikääntyneiden kuluttajien kannalta haasteena mutta myös mahdollisuutena tavaroiden ja palvelujen toimittajille. Strategiaa tuetaan suoraan Kuluttajapolitiikkaa koskevasta yhteisön toimintaohjelmasta, josta rahoitetaan toimia kuluttajien terveyden, turvallisuuden sekä taloudellisten ja oikeudellisten etujen suojelemiseksi. Tämä työ siirretään EU:n uuteen kuluttajaohjelmaan ja kuluttajien toimintaohjelmaan (2014–2020), joissa selkeästi keskitytään ikääntyneisiin kuluttajiin.

Aktiivista ikääntymistä tuetaan myös sosiaalisen matkailun edistämiseen tarkoitetusta innovatiivisesta hankkeesta. Calypso-ohjelmasta tuetaan hiljaisen sesongin matkailua, mikä hyödyttää paitsi heikossa asemassa olevia ryhmiä, jotka eivät muutoin ehkä voisi tehdä lomamatkaa, myös alueita, joiden työpaikat ja kasvu riippuvat matkailusta. Eläkkeellä olevat tai yli 65-vuotiaat muodostavat aloitteen kohderyhmän.

Tieto- ja viestintätekniikan tukeminen aktiivisessa ikääntymisessä

Tieto- ja viestintätekniikalla on yhä tärkeämpi merkitys aktiivisen ikääntymisen tukemisessa. Internet ja uudet tekniikat tarjoavat usein kustannustehokkaan ja helpon tavan saada tietoja, tavaroita ja palveluja sekä päästä mukaan sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja demokraattisiin ja yhteiskunnallisiin prosesseihin. EU pyrkii helpottamaan sellaisten realististen tieto- ja viestintäteknisten ratkaisujen käytännön kehitystä, jotka mahdollistavat aktiivisena ja terveenä ikääntymisen.

Komissio käynnisti vuonna 2007 tieto- ja viestintätekniikkaa ja ikääntymistä koskevan eurooppalaisen toimintasuunnitelman, jonka nimeksi annettiin hyvä vanhuus tietoyhteiskunnassa. Siinä pyritään hyödyntämään uusien entistä helppokäyttöisempien, ikääntyneille tarkoitettujen tieto- ja viestintätuotteiden ja -palveluiden valmistamisen mahdollisuuksia. Nämä ratkaisut pyrkivät paitsi tukemaan aktiivisena ja terveenä ikääntymistä kaikilla elämän aloilla myös luomaan työmahdollisuuksia kokonaistalouden eduksi.

Hyvää vanhuutta koskeva toimintasuunnitelma on olennainen osa Tietoyhteiskuntaan osallistamista koskevaa eurooppalaista i2010-aloitetta, jossa pyritään varmistamaan tieto- ja viestintätekniikan ja julkisten elinten edistys ja saamaan kaikki tieto- ja viestintätekniset tuotteet ja palvelut muita heikommassa asemassa olevien ryhmien saataville. Strategia nousi esiin vuoden 2008 tiedonannon Kohti esteetöntä tietoyhteiskuntaa seurauksena, ja siinä esitettiin ehdotuksia verkkopalvelujen saavutettavuuden parantamisesta ja erityisestä internetliittymästä vammaisille ja ikääntyneille henkilöille.

EU:n kunnianhimoisessa Digitaalistrategiassa 2020, joka kuuluu Eurooppa 2020 -strategian lippulaiva-aloitteisiin, pyritään paremmin hyödyntämään tieto- ja viestintätekniikan potentiaalia innovoinnin, talouskasvun ja kehityksen vauhdittamiseksi. Siinä keskitytään erityisesti tieto- ja viestintätekniikan tarjoamaan potentiaaliin vastauksena ikääntyvän väestön tarpeisiin digitaalisen lukutaidon ja osaamisen, sähköisten terveyspalvelujen ja telelääketieteen järjestelmien ja palvelujen kautta. Se sisältää erityistoimia, joiden avulla parannetaan kyseisten palvelujen saatavuutta ikääntyneille ja vammaisille henkilöille ja edistetään näin aktiivisen ikääntymisen tavoitteita.

Näitä toisiinsa liittyviä eri toimintasuunnitelmia tuetaan myös erityisesti seuraavista EU:n rahoitusohjelmista: FP7-ICT (ks. s. 10), ICT-PSP (s. 11), AAL (s. 11), EIP (s. 11) ja EAKR:n aliohjelmat (s. 9).

Elinikäisen oppimisen kannustaminen

Elinikäisen oppimisen toteuttaminen mahdollistaa aktiivisen ikääntymisen, sillä oppimisen avulla kehitetään ja ylläpidetään taitoja ja osaamista, joita ihmiset tarvitsevat tehdäkseen työtä ja osallistuakseen täysivaltaisesti yhteiskuntaan. Koulutuspolitiikka on jäsenvaltioiden vastuulla; EU tukee kuitenkin sitä panosta, joka koulutuksella voi olla EU:n taloudellisten ja sosiaalisten yleistavoitteiden saavuttamisessa ikääntyvässä yhteiskunnassa. Koulutus 2020 tarjoaa tämän eurooppalaisen yhteistyön strategiset puitteet.

Ammatillisesta koulutuksesta vastaavat EU-jäsenvaltioiden ministerit määrittivät Bruggen julkilausumassa laajennetun eurooppalaisen yhteistyön painopisteet vuoteen 2020 asti. Siinä tarkastellaan erityisesti ikääntyneiden työntekijöiden taitojen ja osaamisen päivittämisen merkitystä. Samanaikaisesti eurooppalaisessa aikuiskoulutusohjelmassa korostetaan ikääntyneille tarkoitettua pitkälle vietyä oppimistarjontaa, jotta tuettaisiin aktiivista, itsenäistä ja tervettä ikääntymistä. Euroopan komissio käynnisti prosessin tukemiseksi ja ohjaamiseksi tutkimuksen aktiivisen ikääntymisen oppimisesta ja sukupolvien välisestä oppimisesta. Tutkimustulokset auttavat tunnistamaan oppimisroolin keskeisiä elementtejä ikääntyvässä yhteiskunnassa ja sen vaikutuksia EU:ssa.

Elinikäisen oppimisen ohjelma helpottaa aktiivista ikääntymistä työssä ammatillisten koulutusaloitteiden avulla ja aktiivista ikääntymistä yhteisössä ja kotona henkilökohtaisten taitojen kehittämisen kautta. Hankkeiden avulla tavoitellaan opiskelijoita ja harjoittelijoita, mutta myös opettajia, kouluttajia ja järjestöjä. Elinikäisen oppimisen ohjelmalla on lähes 7 miljardin euron budjetti kaudella 2007–2013, ja siitä tuetaan kaikissa elämänvaiheissa oleville ihmisille oppimismahdollisuuksia vaihto-ohjelmien, opintokäyntien ja verkostotoiminnan avulla. Elinikäisen oppimisen ohjelmaa seuraa Yhteinen Erasmus -ohjelma (2014–2020). Se on kunnianhimoinen ehdotus, jonka avulla käsitellään Euroopan yhteisiä koulutushaasteita. Aikuiskoulutus, johon sisältyy myöhemmässä elämänvaiheessa toteutettavia opintoja, kuuluu tähän ohjelmaan.

Grundtvig-ohjelma on elinikäisen oppimisen ohjelman erityisosa, josta tuetaan kaikkien aikuisten oppimista. Sen tavoitteisiin kuuluu ihmisten henkilökohtaisen kehityksen, itsenäisyyden ja yhteiskuntaan annettavan panoksen tukeminen ikääntymisen yhteydessä.

Grundtvig-tuki ikääntyneille oppilaille

EuBiA kehitti verkoston ja parhaiden käytäntöjen vaihdon tutkimukseen ja oppimismahdollisuuksien antamiseen iäkkäille oppilaille. Se laati ohjeet siitä, miten ikääntyneet henkilöt saadaan osallistumaan oppimiseen ja perusti ammatti-ihmisten jatkuvan verkoston.

Seniorien vapaaehtoistyön ohjelma on mielenkiintoinen Gruntvig-aloite, joka tukee suoraan aktiivista ikääntymistä yhteisössä. Se tukee panosta, jonka ikääntyneet henkilöt voivat tarjota vapaaehtoistyössä muissa maissa, ja vahvistaa näin sukupolvien välistä solidaarisuutta.

Toinen hyödyllinen osa elinikäisen oppimisen ohjelmaa aktiivisen ikääntymisen tukemiseksi työelämässä on ammatillista koulutusta koskeva Leonardo da Vinci -ohjelma, jota voidaan käyttää sekä ikääntyvien työntekijöiden kouluttamiseen että tällaisia työntekijöitä koskevan kysynnän edistämiseen.

Cedefop: EU:n virasto, joka tukee ammatilliseen koulutukseen liittyvien politiikkojen kehittämistä

Thessalonikissa sijaitsevalla Euroopan ammatillisen koulutuksen kehittämiskeskuksella Cedefopilla on meneillään ikääntyviä työntekijöitä koskeva hanke. Sen tarkoituksena on tarjota uusia näkemyksiä ikääntymisestä, tehdä uutta tutkimusta ja ehdotuksia aktiivisen ikääntymisen menettelytavoista, joilla pyritään vähentämään varhaista eläkkeelle siirtymistä ja lisäämään pidempiä työuria.

Päätelmät

Esitteessä osoitetaan, että EU tukee aktiivista ikääntymistä ja sukupolvien välistä solidaarisuutta monin eri tavoin ja että se tulee tehostamaan ponnistelujaan useilla aloilla. Siinä todetaan myös selvästi, että selvitettävänä on suuri joukko ongelmia ja että suurin osa työstä on tehtävä jäsenvaltioissa kansallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla sekä työehtosopimusneuvotteluissa.

EU pystyy tarjoamaan paljon tukea jäsenvaltioiden uudistusponnisteluihin, mutta monet tässä esitteessä esitellyistä välineistä ja ohjelmista ovat suureksi osaksi kysyntälähtöisiä. Aktiiviseen ikääntymiseen liittyvä ylhäältä alas suuntautuva lähestymistapa, jossa EU ottaa ohjat käsiinsä ja kertoo jäsenvaltioiden päättäjille, mitä on tehtävä, ei toimi. Monet aktiivisen ikääntymisen toteuttamisessa jäljellä olevista esteistä on poistettava toissijaisuusperiaatteen mukaisesti, mikä edellyttää, että tämä tehdään kussakin jäsenvaltiossa kansalaisten puolesta.

Tässä esitteessä esitellyt poliittiset välineet helpottavat kuitenkin EU:n ja viranomaisten kumppanuuksia jäsenvaltioissa sekä päättäjien ja eri maiden sidosryhmien kumppanuuksia. Niiden sitoutuminen aktiivisen ikääntymisen edistämiseen määrittää, miten tehokkaita EU:n poliittiset välineet tulevat olemaan. Niiden ideat uusista ratkaisuista voivat hyötyä EU:n tuesta testattaessa niitä ja varmistettaessa, että hyvät käytännöt leviävät laajalti eri puolille Euroopan unionia.

Euroopan komissio

EU:n panos aktiiviseen ikääntymiseen ja sukupolvien väliseen solidaarisuuteen

Luxemburg: Euroopan unionin julkaisutoimisto

2012 – 19 s. – 21 x 29,7 cm

ISBN 978-92-79-25126-9
doi:10.2767/67756

Tässä esitteessä esitellään EU:n panosta aktiivisen ikääntymisen ohjelmassa ja osoitetaan, että EU on tässä yhteydessä vahva kumppani. Tavoitteena on lisätä päättäväisempiä ponnisteluja kaikissa jäsenvaltioissa aktiivisen ikääntymisen edistämiseksi varmistaen näin, että sukupolvien välinen solidaarisuus voi kestää ikääntyvän väestön aikaansaaman testin.

Tämä julkaisu on saatavilla painettuna EU:n kaikilla virallisilla kielillä.

MISTÄ EU:N JULKAISUJA SAA?

Maksuttomat julkaisut:

- EU Bookshopista (http://bookshop.europa.eu)
- Euroopan unionin edustustoista tai lähetystöistä.
  Yhteystiedot löytyvät internetosoitteesta http://ec.europa.eu, tai ne saa lähettämällä faksin numeroon +352 2929-42758.

Maksulliset julkaisut:

- EU Bookshopista (http://bookshop.europa.eu).

Maksulliset tilaukset (esimerkiksi EUVL:n vuosikerta, tuomioistuinten oikeustapauskokoelmat):

- Euroopan unionin julkaisutoimiston myyntiedustajalta
  (http://publications.europa.eu/others/agents/index_fi.htm).

KE-32-12-224-FI-C

Oletko kiinnostunut työllisyys-, sosiaali- ja osallisuusasioiden pääosaston julkaisuista?

Voit ladata ne tai rekisteröityä tilaajaksi maksutta osoitteessa
http://ec.europa.eu/social/publications

Voit myös tilata Euroopan komission ilmaisen uutiskirjeen Social Europe
e-newsletter osoitteessa http://ec.europa.eu/social/e-newsletter

http://ec.europa.eu/social/

Julkaisutoimisto

ISBN 978-92-79-25126-9

9 789279 251269